

Eenzaamheid in beeld op school?

Kwalitatief onderzoek naar de mogelijkheden om scholen te motiveren
om eenzaamheid bij jongeren van 12 tot 18 jaar te signaleren
en hen toe te leiden naar

Roel van Vlerken
Studentnummer

2064289

Academie voor Sociale Studies 's-Hertogenbosch
Sociaal Pedagogische Hulpverlening

Leerlijn:
Toets
Klas:
Docent:

Afstudeertraject
Eindrapport (1ste kans)
5017-448
T. de Waard

In opdracht van:
Praktijkbegeleider:

Stichting Join us
J. van Gerwe

Datum:

25-05-2018

Voorwoord

Voor u ligt mijn onderzoeksrapport dat ik heb geschreven om af te studeren aan de Academie voor Sociale studies, opleiding SPH van Avans Hogeschool te 's-Hertogenbosch.

Het onderzoek is gedaan in de periode januari t/m mei 2018 in opdracht van de stichting Join us, gevestigd in de gemeente Veghel. Join us zet zich in voor eenzame jongeren van 12 tot 25 jaar in de regio Zuidoost-Brabant.

Oprichtster van Join us, Jolanda van Gerwe, was tijdens dit onderzoek mijn praktijkbegeleider. Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van haar kennis, ervaring en contacten met zowel de jongeren als de scholen. Maar Jolanda heeft mij ook veel ruimte geboden om te komen tot een eigen invulling van het onderzoek. Ik heb deze periode ervaren als zeer leerzaam, waarbij ik vooral veel heb geleerd op het gebied van onderzoek en de eenzaamheidsproblematiek van jongeren.

Graag wil ik Jolanda dan ook bedanken voor haar expertise, begeleiding, feedback en bovenal vertrouwen gedurende mijn onderzoek.

Daarnaast gaat mijn dank uit naar de groepsbegeleiders van Join us, die mij de ruimte hebben geboden om kennis te maken met de groepsactiviteiten en mij hebben geïntroduceerd bij de jongeren.

Ook de respondenten die aan het onderzoek hebben meegewerkt ben ik zeer erkentelijk voor hun tijd, moeite en openheid. Ik heb de gesprekken met de teamleiders, zorgcoördinatoren en mentoren, maar zeker ook met de deelnemers van Join us, als zeer inspirerend en zinvol ervaren.

Mijn docentbegeleider Tineke de Waard, bedank ik voor haar waardevolle expertise en begeleiding gedurende mijn onderzoek.

En last but not least bedank ik mijn familie voor hun betrokkenheid en vertrouwen in mij tijdens deze soms stressvolle periode.

Door al deze steun ben ik gekomen tot dit eindresultaat. Ik hoop dat het een bijdrage zal leveren aan de groei en ontwikkeling van Join us: een organisatie die veel kan betekenen voor eenzame jongeren.

Veel leesplezier gewenst!

Roel van Vlerken

Someren, 28 mei 2018

Samenvatting

Dat jongeren graag sociale contacten opdoen en hiertoe de mogelijkheden hebben is een gegeven. Maar dat eenzaamheid in deze doelgroep niet voorkomt is een misvatting. Naar aanleiding van ervaringen met jongeren in de praktijk, besloot J. van Gerwe in 2016 de stichting Join us op te richten en gaf eenzame jongeren hiermee een plek om sociale vaardigheden te ontwikkelen en sociale contacten te onderhouden binnen hun vrijetijdsbesteding.

Om deze jongeren te kunnen bereiken onderhoudt Join us contacten met diverse organisaties. Belangrijkste samenwerkingspartner is school. De plek waar jongeren zich tot elkaar verhouden en de plek om kwetsbare jongeren in beeld te krijgen. Inmiddels zijn zeker vijf scholen bekend met de interventie en hebben zij al leerlingen doorverwezen. Maar Join us wil met meer scholen een samenwerking opbouwen en onderhouden zodat eenzaamheid eerder en beter wordt gesignaleerd en meer leerlingen worden verwezen. Om dit goed aan te kunnen pakken was het van belang om ervaringen van teamleiders, zorgcoördinatoren en mentoren te leren kennen en te weten welke tips en adviezen zij hebben om de huidige samenwerking te kunnen versterken, maar ook nieuwe scholen te kunnen bereiken. Ook de ervaringen van de deelnemers zelf zouden hierbij kunnen helpen. Dit signaal was aanleiding voor dit onderzoek met als onderzoeksvraag:

“Hoe kunnen scholen voor voortgezet onderwijs gemotiveerd worden om eenzaamheid bij jongeren van 12 tot 18 jaar te signaleren en hen toe te leiden naar Join-us?”

Aan de hand van literatuurstudie en deskresearch en het afnemen van half gestructureerde open interviews met verwijzers (op scholen) en deelnemers (jongeren) is deze probleemstelling onderzocht. Literatuurstudie heeft bevestigd dat eenzaamheid in elke klas in vele facetten voorkomt met als belangrijkste risicogroepen jongeren die sociaal onhandig zijn en jongeren die vooral slachtoffer zijn van een negatieve blik op zichzelf en vriendschappen. Op dit moment is slechts een beperkt aantal interventies beschikbaar. Deskresearch heeft duidelijk gemaakt dat de interventie Join us zich juist wel richt op deze doelgroep. Het is een preventieve interventie gericht op vrijetijdsbesteding, met elementen uit de hulpverlening. Scholen spelen een belangrijke rol in de signalering bij hun leerlingen en de verwijzing naar hulpverleningsmogelijkheden.

Het praktijkgericht onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat ook mentoren, zorgcoördinatoren en teamleiders eenzaamheid op school herkennen. Zij gaven daarbij aan dat de beschikbare interventies vooral gericht zijn op sociale vaardigheden en weerbaarheid. Join us heeft voor hen een toegevoegde waarde. En door het accent te leggen op de vrijetijdsbesteding en het weekendgevoel biedt het leerlingen de kans om (sociale) vaardigheden die op school geleerd zijn, in de praktijk te brengen. Alle scholen vinden het van belang om de bestaande contacten uit te breiden en te verdiepen. Het is daarbij zinvol te zorgen voor korte lijntjes met mentoren. Dit kan middels een (jaarlijkse) presentatie in het mentoroverleg over visie, doelgroep en werkwijze.

Voor nieuwe scholen dient bovengenoemde aanpak vooraf te gaan aan een persoonlijk gesprek. Liefst met teamleider of zorgcoördinator zodat Join us een eigen gezicht krijgt. Pakkende flyers en posters zijn van belang om de boodschap te onderstrepen en verder uit te dragen.

Meer terugkoppeling over deelname en progressie van leerlingen met in achtname van de privacywetgeving, wordt sterk aangeraden. Scholen vinden het belangrijk om hiervan in grote lijnen op te hoogte te zijn. En positieve ervaringen zullen mentoren en zorgcoördinatoren stimuleren om ook andere leerlingen met een gerust hart aan Join us toe te vertrouwen.

Ook ouders kunnen een rol spelen om de eenzaamheid van hun kind en de mogelijkheden van Join us, bij school onder de aandacht te brengen. Het blijft nuttig hen te informeren middels diverse promotiemiddelen en hen te motiveren om hun ervaringen met school te delen. Zo kunnen ook nieuwe scholen en andere zorgverleners van bijvoorbeeld CJG en BJJG bekend worden met Join us. Veel kinderen worden via hen verwezen en zij hebben meestal een relatie met school.

Last but not least kunnen jongeren worden ingezet om school en medeleerlingen, bijvoorbeeld middels maatschappelijke stages, bekend te maken met eenzaamheid en activiteiten van Join us. Dit kunnen jongeren zijn die deelnemen of zijn uitgestroomd (ambassadeurs). Hiervoor is als beroepsproduct de handleiding 'Ambassadeurs van Join us' geschreven. Deze handleiding geeft richtlijnen hoe het project van de maatschappelijke stage eruit kan zien. Door het succesvol inzetten van dit product kunnen meer eenzame jongeren de weg vinden naar Join us.

Binnen dit onderzoek zijn tijdens het vooronderzoek, de dataverwerking en de analyse alle onderzoekscriteria bewust ingezet. De aanbevelingen die worden gedaan zijn daardoor relevant en bruikbaar voor de beroepspraktijk, waarbij het eindproduct is overgedragen aan Join us en direct kan worden ingezet binnen het werkveld.

Inhoudsopgave

Inleiding	6
1. Analyse	7
1.1 Aanleiding tot onderzoek	7
1.2 Vooronderzoek	7
1.3 Probleemstelling	7
1.4 Doelstelling en doelgroep	8
1.5 Hoofdvraag, begripsafbakening en deelvragen	8
2. Theoretisch kader	10
2.1 Eenzaamheid bij jongeren	10
2.2 Signalering en verwijzing	11
2.3 Beschikbare interventies	12
2.4 Join us: organisatie, aanpak, bereik en resultaat	12
2.5 Conclusie theoretisch kader	14
3. Methode van onderzoek	15
3.1 Onderzoeksmethode	15
3.2 Populatie en steekproef	15
3.3 Werkwijze	16
3.4 Analyse	19
4. De resultaten	20
4.1 Wat wordt onder eenzaamheid verstaan en wat zijn de risicogroepen bij jongeren?	20
4.2 Wat is de werkwijze van Join us op het gebied van eenzaamheid?	21
4.3 Op welke wijze kan eenzaamheid bij jongeren op scholen worden gesignaleerd?	21
4.4 Welke acties volgen er na signalering?	22
4.5 Wat kan Join us doen om scholen te motiveren eenzaamheid bij jongeren te signaleren en hen naar Join us toe te leiden?	26
4.6 Welke rol hebben de scholen gespeeld bij de toeleiding en begeleiding van de deelnemende jongeren bij Join us?	27
5. Conclusies	30
5.1 Wat wordt onder eenzaamheid verstaan en wat zijn de risicogroepen bij jongeren?	30
5.2 Wat is de werkwijze van Join us op het gebied van eenzaamheid?	30
5.3 Op welke wijze kan eenzaamheid bij jongeren op scholen worden gesignaleerd?	31
5.4 Welke acties volgen er na signalering?	31
5.5 Wat kan Join us doen om scholen te motiveren eenzaamheid bij jongeren te signaleren en hen naar Join us toe te leiden?	32
5.6 Welke rol hebben de scholen gespeeld bij de toeleiding en begeleiding van de deelnemende jongeren bij Join us?	33
5.7 Eindconclusie	33
6. Discussie en aanbevelingen	34
6.1 Kwaliteitscriteria	34
6.2 Reflectie op het onderzoek en de uitkomsten	35
6.3 Bruikbare en praktijkrelevante aanbevelingen	35

7. Beroepsproduct	37
7.1 Maatschappelijke stage	37
7.2 Het beroepsproduct	37
7.3 Beoordeling en feedback op het beroepsproduct door opdrachtgever Join us	38
8. Reflectie op het onderzoek en beroepsproduct	39
8.1 Reflectie op verloop onderzoek	39
8.2 Onderzoeksvaardigheden en onderzoekende houding	39
8.3 Het resultaat van het onderzoek	40
8.4 Reflectie op feedback van opdrachtgever	40
Literatuurlijst.....	
Bijlage 1. Werkwijze Join us	
Bijlage 2. Feedback onderzoeksplan	
Bijlage 3. Meetinstrumenten.....	
Bijlage 4. Uiteenrafelen (categoriseren) van data	
Bijlage 5. Handleiding Ambassadeurs van Join us	

Inleiding

Eenzaamheid is een actueel thema waarvoor steeds meer aandacht bestaat. Daarbij wordt meestal gedacht aan ouderen. In deze tijd is het moeilijk voor te stellen dat ook jongeren eenzaam kunnen zijn. Ze studeren, werken, zijn lid van een vereniging en spreken af met vrienden. Bovendien spendeert 50% van de 12 t/m 18 jarigen een tot drie uur per dag aan sociale media, met als belangrijkste reden: in contact blijven met anderen (Kloosterman & Beuning, 2015).

Maar uit onderzoek van de GGD Brabant-Zuidoost blijkt dat eenzaamheid ook voorkomt bij jongeren. Het aantal interventies om deze jongeren te ondersteunen is nog zeer beperkt. Een algemeen werkende oplossing lijkt er nog niet te zijn. Het trainen van sociale vaardigheden kan helpen, maar werkt niet bij iedereen (Haas, 2017).

Stichting Join us zet zich sinds 2016 in om een preventieve en kostenbesparende oplossing te vinden voor jongeren van 12 tot 25 jaar voor wie het lastig is om contact te maken met leeftijdsgenoten. Initiatiefnemer J. van Gerwe heeft een vorm van gespecialiseerde groepsbegeleiding ontwikkeld met als doel jongeren met een beperkt netwerk sociaal redzaam te maken, zodat ze hun eigen plek in de maatschappij kunnen vinden (Handboek Join us, 2017).

Promotie en werving vraagt veel aandacht. Eenzame jongeren zijn nog lang niet altijd in beeld. En juist voor deze doelgroep is het lastig om zelf initiatief te nemen tot aanmelding. Signalering en verwijzing vanuit school is voor Join us van groot belang. Het is immers de plek waar jongeren elkaar ontmoeten en hun kwetsbaarheid kan worden signaleerd. Dit onderzoek is daarom gericht op de vraag hoe de schoolomgeving (mentoren en het zorgteam) gemotiveerd kan worden om eenzaamheid bij jongeren van 12 tot 18 jaar te signaleren en hen toe te leiden naar Join us.

De resultaten geeft Join us handvatten om de samenwerking met bestaande scholen te verbeteren en met nieuwe scholen te kunnen opbouwen.

Leeswijzer

Dit eindrapport is vormgegeven met behulp van de studiehandleiding en richtlijnen vanuit de onderzoekliteratuur. In hoofdstuk 1 staat de analyse centraal. Er wordt stil gestaan bij de aanleiding tot onderzoek en het vooronderzoek dat is uitgevoerd. Deze informatie is gebruikt om te komen tot de probleemstelling, van waaruit de hoofdvraag geformuleerd is. Deze is verder uitgewerkt in een begripsafbakening en concrete deelvragen.

In hoofdstuk 2 wordt het theoretisch kader beschreven bestaande uit een literatuuronderzoek en deskresearch. Dit geeft onder meer inzicht in definitie, risicogroepen, signalering en beschikbare interventies. Ook wordt ingegaan op de organisatie, werkwijze, bereik en resultaten van Join us.

Hoofdstuk 3 maakt duidelijk waarom is gekozen voor kwalitatief onderzoek bestaande uit het literatuuronderzoek en praktijkgericht onderzoek. Daarnaast worden populatie, steekproef en analysemethode beschreven en verantwoord aan de hand van de onderzoekscriteria. Ook wordt uitgebreid stilgestaan bij het proces van operationaliseren om te komen tot de meetinstrumenten voor het praktijkgericht onderzoek.

In hoofdstuk 4 zijn de resultaten per deelvraag weergegeven. Deze zijn verkregen middels half gestructureerde interviews met verwijzers (mentoren, teamleiders en zorgcoördinatoren) en deelnemers van Join us. De conclusies zijn beschreven in hoofdstuk 5. Daarbij wordt waar mogelijk een relatie gelegd met de resultaten uit het theoretisch kader. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een eindconclusie.

Discussie en aanbevelingen staan centraal in hoofdstuk 6. Hierin wordt aan de hand van de onderzoekscriteria ingegaan op de vraag in hoeverre het onderzoek verantwoord en gedegen is uitgevoerd. Daarnaast worden bruikbare en praktijkrelevante aanbevelingen gedaan waarmee Join us aan de slag kan. Een van deze aanbevelingen is verder uitgewerkt in het beroepsproduct: een handleiding waarin is beschreven hoe jongeren hun maatschappelijke stage bij Join us kunnen gaan vervullen. Deze informatie is zowel opgenomen in hoofdstuk 7, als bijlage 5 (Handleiding Ambassadeurs van Join us).

Tot slot wordt in hoofdstuk 8 een persoonlijk (kritische) reflectie gegeven op het verloop van het onderzoek en de onderzoekende houding en onderzoeksvaardigheden van de onderzoeker.

1. Analyse

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de aanleiding tot onderzoek en het vooronderzoek dat is uitgevoerd. Deze informatie is gebruikt om te komen tot de probleemstelling, van waaruit de hoofdvraag is geformuleerd en verder is uitgewerkt in een begripsafbakening en deelvragen.

1.1 Aanleiding tot onderzoek

Ondanks de mogelijkheden voor contact met leeftijdsgenoten, laat onderzoek zien dat jongeren tot de eenzaamste groepen in de samenleving behoren (Radboud Universiteit, 2016). Deze doelgroep is op het gebied van eenzaamheid erg kwetsbaar. Eenzaamheid kan bij hen tot serieuze problemen leiden op het gebied van mentale en fysieke gezondheid. Het is daarom van groot belang om hieraan iets te doen (GGD Brabant-Zuidoost, 2017).

Uit onderzoek blijkt dat 3 tot 14 procent van de jongeren aangeeft chronische (gedurende meerdere jaren) gevoelens van eenzaamheid te ervaren (Van Dulmen en Goossens, 2013). De Jeugdmonitor 2015 van GGD Brabant-Zuidoost laat eveneens zien dat eenzaamheid onder jongeren van 12 t/m 18 jaar veel voorkomt. Van deze groep gaf 22% aan eenzaamheid te ervaren. Bij 3% van de jongeren is sprake van ernstige eenzaamheid.

De vraag is of de activiteiten van Join us hier een antwoord op kunnen zijn, op welke wijze de eenzaamheid bij jongeren gesignaleerd kan worden en of ze Join us dan weten te vinden.

1.2 Vooronderzoek

Om hierover meer te weten te komen is vooronderzoek gedaan bestaande uit:

1. Literatuurstudie
2. Interview J. van Gerwe, initiatiefneemster van Join us
3. Deelname aan een 'open avond' waar zowel deelnemers, ouders als samenwerkingspartners aanwezig waren
4. Deelname aan een groepsbijeenkomst van deelnemers
5. Deelname teamoverleg met o.a. de groepsleiders
6. Verdieping in beleidsstukken, protocollen en beschrijving van de werkwijze van Join us.

Uit dit vooronderzoek is duidelijk geworden dat huisartsen jongeren kunnen verwijzen als er sprake is van lichamelijke of psychische klachten die te maken hebben met het ervaren van gevoelens van eenzaamheid. Daarnaast zijn kinderpsychologen, ergotherapeuten, pedagogen of anderszins betrokken begeleiders van jongeren belangrijke doorverwijzers. Net als huisartsen zien zij vaak veel jongeren met een probleem achter het voorliggende probleem.

Daarnaast spelen de ouders een belangrijke rol in het vroegtijdig signaleren van problemen bij hun kinderen. Join us zet (sociale) media in om deze groep te bereiken. Als ouders Join us benaderen wordt in overleg bekeken of de groepsgerichte activiteiten geschikt zijn voor hun kind. Met behulp van flyers en brochures kunnen de ouders dit met hun kinderen verder bespreken.

De belangrijkste plek waar jongeren in contact komen met andere leeftijdsgenoten is school. Onderzoek laat zien dat mentoren, leerkrachten, zorgcoaches en vertrouwenspersonen vaak zicht hebben op jongeren die meer contact zouden willen met leeftijdsgenoten, maar hier (bijna) niet aan toekomen (Handboek Join us, 2017). Het was echter de vraag in hoeverre scholen hierin een taak zien en leerkrachten en mentoren zich verantwoordelijk voelen. Individuele aandacht voor jongeren in de klas lijkt vaak onhaalbaar. Uit een interview met de oprichtster van Join us, J. van Gerwe, bleek dat niet alle scholen sociale vaardigheidstrainingen aanbieden of een behandelaanbod hebben (persoonlijke communicatie, 22 februari 2018). Daarnaast was nog onduidelijk of docenten en zorgteam in voldoende mate capabel zijn om jongeren, die gevoelens van eenzaamheid ervaren, te helpen zoals bij het vergroten van hun sociale vaardigheden.

1.3 Probleemstelling

Join us had tijdens de onderzoeksperiode met drie scholen een intensieve samenwerkingsrelatie. De oprichtster is daarvoor in gesprek gegaan met zorgcoördinatoren / coaches of afdelingsleiders. Bij twee scholen was sprake van contact maar nog geen intensieve samenwerking. Voor Join us was het van belang om de relatie met deze scholen te verstevigen en zich vervolgens ook bekend te kunnen maken bij meer scholen. De oprichtster gaf aan de scholen ook graag te ondersteunen bij het signaleren en bespreekbaar maken van eenzaamheid. Het is voor haar van belang meer inzicht te krijgen in de wijze waarop Join us de relatie met scholen kan opbouwen en versterken.

De probleemstelling van het sociaal agogische vraagstuk is als volgt gedefinieerd:

Welke rol speelt Join us in het signaleren en activeren van eenzame jongeren op scholen?

1.4 Doelstelling en doelgroep

De doelstelling van het onderzoek is als volgt omschreven:

De schoolomgeving (mentoren en het zorgteam) motiveren eenzaamheid bij jongeren van 12 tot 18 jaar te signaleren en hen toe te leiden naar Join us.

Er is gekozen voor de doelgroep 12-18 jarigen omdat de meeste jongeren nog naar school gaan en Join us specifiek voor deze leeftijdsgroep een groepsactiviteit aanbiedt.

1.5 Hoofdvraag, begripsafbakening en deelvragen

De hoofdvraag is als volgt geformuleerd:

Hoe kunnen scholen voor voortgezet onderwijs gemotiveerd worden om eenzaamheid bij jongeren van 12 tot 18 jaar te signaleren en hen toe te leiden naar Join-us?

Begripsafbakening

Eenzaamheid

In het onderzoek is gebruik gemaakt van de definitie van de Jong Gierveld en van Tilburg (2007):

“Eenzaamheid is het subjectief ervaren van een onplezierig of ontoelaatbaar gemis aan (kwaliteit van) bepaalde sociale relaties. Het kan zijn dat het aantal contacten dat men heeft met andere mensen geringer is dan men wenst. Het kan ook zijn dat de kwaliteit van de gerealiseerde relaties achterblijft bij de wensen. Eenzaamheid is onvrijwillig, het is een ervaring van mensen en daarmee moeilijk van buitenaf waar te nemen”.

Hierbij wordt een tweedeling gemaakt. Sociale eenzaamheid draait om minder contact hebben met andere mensen dan je wenst. Het sociaal netwerk (vrienden, kennissen en collega's) schiet tekort. Er is een sociale behoefte. Bij emotionele eenzaamheid is er wel contact met andere mensen, maar de kwaliteit is minder dan gewenst. Men mist een hechte, intieme band met een of meerdere personen. Terwijl er wel een emotionele behoefte is (van Tilburg & de Jong Gierveld, 2007).

Een andere definitie betreft existentiële eenzaamheid. Hierbij ligt de nadruk meer op zingeving dan op de sociale contacten. Men spreekt over een verloren en zwervend gevoel, geen eigen plek of rol in het leven kennen, een gevoel van zinloosheid (Coalitie Erbij, z.d.).

Jongeren

Omschrijving in het Algemeen Nederlands Woordenboek “een jongere is iemand die jong is, ook wel adolescent genoemd” (Ensie, 2017).

Beschrijving van adolescent: een jeugdig persoon (puber) tussen de leeftijd van 12 en 22 jaar (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.).

Schoolomgeving

Een schoolomgeving bestaat uit verschillende partijen. Ten eerste bestaat deze uit de leerlingen (jongeren). Een leerling is iemand die onderwijs volgt (Leerling, z.d.).

Een school biedt leerlingen de kansen op een zo optimaal mogelijke persoonlijke (educatieve) ontwikkeling en doorstroming naar de juiste vervolgopleiding en baan. Op school worden klassen ingedeeld in een onderwijsteam. Dit team bestaat uit docenten, een decaan en aan het hoofd staat een teamleider (Commanderij College, z.d.). Onder begeleiding van de teamleider spreken de teamdocenten iedere week over individuele leerlingen en over onderwijs.

Iedere leerling heeft beschikking over een mentor, ofwel persoonlijke begeleider. De mentor is verantwoordelijk voor de leerling in de klas en doet dit door gesprekken te voeren hoe hij of zij in zijn vel zit. Ook onderhoudt hij het contact met de ouders. De mentor heeft de bevoegdheid een leerling door te verwijzen naar de teamleider, het zorgteam of schoolmaatschappelijk werk (Commanderij College, z.d.). Dit gebeurt altijd in samenspraak met de leerling en/of ouders.

Zorgteam

Als het met reguliere of dagelijkse begeleiding (via docenten en mentoren) op school niet is gelukt om bepaalde problemen van leerlingen op te lossen, kunnen de betrokkenen (docenten/mentoren)

advies vragen aan het intern zorgteam (Commanderij College, z.d.). De teamleider werkt nauw samen met dit zorgteam, waarbij deze op zijn beurt leerlingen door kan verwijzen naar specifieke zorg in het zorgteam.

In de praktijk komt het zorgteam wekelijks bij elkaar. Het is haar taak om handelingsadviezen te geven aan mentoren en docenten of te verwijzen naar extra hulp (persoonlijke communicatie, 22 februari 2018). In gevallen waarin de oplossing van de problemen niet binnen de school te vinden is, zal het zorgteam verwijzen naar hulpverleningsinstanties buiten de school (Commanderij College, z.d.). Maar er kan ook worden verwezen naar andere (vrijtijdsgerichte) interventies. Dit kan in het kader van dit onderzoek betekenen het toeleiden naar Join us (Handboek Join us, 2017).

Wervingstip

Werving is het verkrijgen van nieuwe klanten of leden (Werving, z.d.). Een tip wordt omschreven als een kort en handig advies (Tip, z.d.).

Signaleren

Om het begrip signaleren te beschrijven, is de definitie geraadpleegd van wij-leren.nl (z.d.). Wij-leren is een onderwijskundige kennisbank, die goed aansluit bij de onderwijskundige setting van dit onderzoek.

De definitie luidt: "signaleren is het opmerken dat er iets aan de hand is met een leerling". Het hoeft niet altijd bewust gepland te zijn, maar het kan ook intuïtief gaan. Als een leerkracht iets opvallends opmerkt, is het van belang om daarna de leerling systematisch te observeren. Signaleren is de eerste stap in het proces om een zorgleerling te helpen. Na het signaleren volgen mogelijke vervolgstappen zoals het analyseren en het benoemen van de onderwijsbehoeften. Met als laatste stap mogelijk het maken en uitvoeren van een (behandel)plan en tenslotte het evalueren van het plan.

Een andere definitie luidt: vroegsignalering is het tijdig signaleren en onderkennen van problemen om zo in een vroeg stadium te kunnen ingrijpen (Vroegsignalering, z.d.).

Deelvragen

Om de hoofdvraag middels kwalitatief onderzoek te kunnen beantwoorden zijn de onderstaande deelvragen geformuleerd.

1. Wat wordt onder eenzaamheid verstaan en wat zijn de risicogroepen bij jongeren?
2. Wat is de werkwijze van Join us op het gebied van eenzaamheid?
3. Op welke wijze kan eenzaamheid bij jongeren op scholen worden gesignaleerd?
4. Welke acties volgen er na signalering?
5. Wat kan Join us doen om scholen te motiveren eenzaamheid bij jongeren te signaleren en hen naar Join us toe te leiden?
6. Welke rol hebben de scholen gespeeld bij de toeleiding en begeleiding van de deelnemende jongeren bij Join us?

2. Theoretisch kader

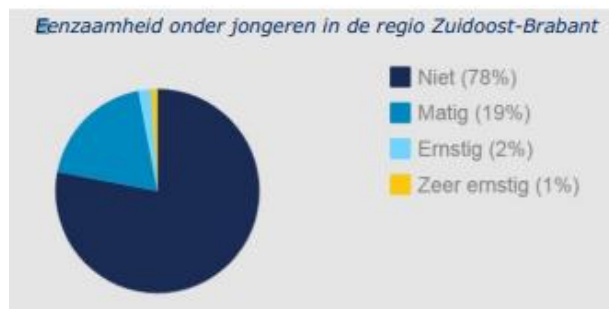
Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten van het literatuuronderzoek en deskresearch. Dit geeft onder meer inzicht in definitie, risicogroepen, signalering en beschikbare interventies. Ook de organisatie, werkwijze, bereik en resultaten van Join us komen aan de orde.

2.1 Eenzaamheid bij jongeren

De definitie van eenzaamheid

In diverse onderzoeken wordt gebruikt gemaakt van de definitie van De Jong Gierveld. Eenzaamheid wordt hierin omschreven als een gevoel van leegte en gemis aan (kwaliteit van) bepaalde relaties dat anderen vaak niet bij je kunnen zien. Daarbij wordt meestal onderscheid gemaakt in sociale en emotionele eenzaamheid. Bij sociale eenzaamheid is sprake van minder contact met andere mensen dan je wenst. Het sociaal netwerk (vrienden, kennissen en collega's) is te beperkt. Bij emotionele eenzaamheid is er wel contact met andere mensen, maar de kwaliteit is minder dan gewenst. Men mist een hechte, intieme band met een of meerdere personen (De Jong Gierveld & Tilburg, 2007). Uit deze definitie valt af te leiden dat eenzaamheid altijd wordt ervaren als onprettig en negatief. Ook Join us gaat uit van deze definitie (Handboek Join us, 2017).

Omvang van het probleem

Uit onderzoek van de GGD Brabant-Zuidoost uitgevoerd in 2015 onder jongeren van 12 t/m 18 jaar blijkt dat 22% van de jongeren in Zuidoost-Brabant eenzaamheid ervaart.

Bij 19% is sprake van matige eenzaamheid en bij 3% is dit ernstig tot zeer ernstig. Dit betekent dat in een klas van 30 leerlingen, gemiddeld 6 leerlingen matig eenzaam zijn en 1 (zeer) ernstig.

Ander onderzoek laat zien dat het aantal jongeren dat zichzelf 'soms' of 'vaak' als eenzaam beschouwt toeneemt van 20 procent in de kindertijd tot 20-70 procent in de late adolescentie (Qualter et al., 2015).

Volgens Gerine Lodder (postdoctoraal onderzoeker aan de Rijksuniversiteit Groningen) laten sommige internationale onderzoeken zien dat ernstige eenzaamheid bij jongeren even vaak voorkomt als bij 75-plussers. Er zijn zelfs onderzoeken die laten zien dat eenzaamheid bij jongeren zelfs het meeste voorkomt (Radboud Universiteit, 2016).

De risicogroepen

Uit onderzoek van de GGD blijkt dat eenzaamheid bij jongeren vaker voorkomt als sprake is van laagopgeleide ouders, allochtone afkomst en eenoudergezinnen. Maar ook zelfbeeld en sociale media kunnen een rol spelen.

De universiteit van Nijmegen maakt onderscheid tussen jongeren die sociaal onhandig zijn en jongeren die vooral slachtoffer zijn van een negatieve blik op zichzelf en op vriendschappen. Join us onderscheidt eveneens deze 2 risicogroepen. Het hebben van lagere sociale vaardigheden als het hebben van een negatief zelfbeeld, zijn onderliggende mechanismen die een grote rol kunnen spelen bij het ontwikkelen van eenzaamheid (Lodder, van Roekel & Verhagen, 2015).

De oorzaken van eenzaamheid

Er zijn verschillende oorzaken die een rol kunnen spelen bij het ontwikkelen van eenzaamheid. Uit een onderzoek komt naar voren dat een gebrek aan vrienden, een lage kwaliteit van vriendschap, afwijzing door de groep en gepest worden, voorspellers zijn (Vanhalst, Luyckx & Goossens, 2014). Uit recent onderzoek in Nederland blijkt eveneens dat eenzame jongeren hun sociale omgeving en sociale vaardigheden vaak negatiever interpreteren (Lodder, Scholte, Goossens & Verhagen, 2015; Lodder, Goossens, Scholte, Engels & Verhagen, 2016).

Voor ieder mens, is "erbij horen" een basisbehoefte. Ook de piramide van Maslow, een motivatietheorie waarin de behoeften van mensen worden geordend, maakt duidelijk wat jongeren nodig hebben om zich volop te kunnen ontplooien. Veiligheid en verbondenheid zijn hierin belangrijke basisbehoeften die vervuld moeten worden (Zimbardo, Johnson & McCann, 2013).

Uit promotieonderzoek van gedragswetenschapper Gerine Lodder (Radboud Universiteit, 2016) missen de sociaal-onhandigen de vaardigheden om bevredigende vriendschappen te sluiten. De doemdenkers bezitten die wel, maar hun eenzaamheid kan het gevolg zijn van hun eigen 'zwarte bril'. "Deze jongeren hebben wel vrienden, maar beoordelen die vriendschappen als van lage kwaliteit, terwijl hun beste vrienden dat niet zo zien". Mogelijk onderschatten zij dus de kwaliteit van hun sociale relaties en hun eigen sociale vaardigheden. (Radboud Universiteit, 2016).

De rol van de sociale media

De sociale leefomgeving van jongeren lijkt zich vandaag de dag steeds meer af te spelen in een online omgeving. Vrijwel alle jongeren in de leeftijd van 12 t/m 18 jaar zijn actief op 'social media' (Kloosterman & van Beuningen, 2015). In een jeugdmonitor van GGD Brabant-Zuidoost (2015) komt naar voren dat 84% van de jongeren hierop actief is. In 2011 was dit 51%.

Uit de resultaten van dit GGD onderzoek blijkt ook dat jongeren die meer op social media zitten minder vaak sociaal en emotioneel eenzaam zijn. Maar jongeren die meer te maken hebben met negatieve ervaringen online (zoals beledigen, lastigvallen, kwetsen en negeren) zijn wel vaker sociaal en emotioneel eenzaam (Haas, 2017).

Het GGD-onderzoek laat ook zien dat jongeren die langer per dag gebruik maken van social media dan gemiddeld, ook vaker problemen hebben met hun zelfbeeld. Social media kunnen worden gebruikt (bewust, dan wel onbewust) voor de opwaartse vergelijking (Vogel et al., 2014). Dit betekent dit dat je jezelf vergelijkt met iemand die beter af is dan jijzelf. Met name voor deze groep kunnen social media een gevaar zijn. Voor deze jongeren kunnen social media gevoelens van eenzaamheid versterken. Dit geldt volgens J. van Gerwe ook voor de doelgroep van Join us.

De gevolgen van eenzaamheid voor de jongeren

Het belang om de gevoelens van eenzaamheid serieus te nemen wordt duidelijk uit onderzoek naar de gevolgen van eenzaamheid onder jongeren. Jongeren met gebrekkige sociale vaardigheden, kunnen terecht komen in een sociaal isolement (Gubbels, 2000). Maar eenzaamheid kan ook leiden tot mentale problemen, zoals depressies, (Cacioppo, Hughes, Waite, Hawkley & Thisted, 2006; Cacioppo, Hawkley & Thisted, 2010; VanderWeele et al., 2011) een lager zelfbeeld (Levin & Stokes, 1986) of verminderd cognitief functioneren (Wilson et al., 2007). Andere gevolgen kunnen zijn gedragsmatige problemen, zoals alcoholgebruik (Akerlind & Hörnquist, 1992) en roken (Christopherson & Conner, 2012) en lichamelijke problemen, zoals slaaptekort (Cacioppo et al., 2002) en overgewicht (Lauder, Mummery, Jones & Caperchione, 2006). Ook kan eenzaamheid zelfs leiden tot suïcidale gedachten (Rubenowitz, Waern, Wilhemson & Allebeck, 2001) en vroegtijdige sterfte (Holt-Lunstad et al., 2015). Hiermee is voor mij duidelijk geworden dat het van groot belang is om eenzaamheidsgevoelens serieus te nemen.

De rol van de ouders

De eenzaamheid van de jongeren kan ook een probleem zijn voor de ouders. Initiatiefneemster van Join us J. van Gerwe geeft in haar interview aan dat ouders graag iets willen betekenen voor hun kinderen, maar op dit gebied meestal weinig kunnen doen (persoonlijke communicatie, 22 februari 2018). J. van Gerwe merkt in haar contacten hoeveel verdriet ouders kunnen ervaren, bij het meeleven met hun kind. Op het moment dat een jongere bij Join us zijn draai vindt, ziet zij de blijdschap bij de ouders.

2.2 Signalering en verwijzing

De adolescentiefase is een fase waarin jongeren minder aannemen van hun ouders en juist een grotere afstand ontwikkelen, waardoor de kans veel kleiner wordt dat jongeren zich laten overtuigen door hun ouders (Goossens, 2006).

Daarnaast speelt het probleem zich ook vaak af in de schoolomgeving. Het is de belangrijkste plek waar jongeren van 12 t/m 18 jaar in contact komen met andere leeftijdsgenoten. Mentoren, leerkrachten, zorgcoaches en vertrouwenspersonen hebben vaak goed zicht op jongeren die meer contact zouden willen met leeftijdsgenoten. (Mentor)lessen, pauzes, schoolfeesten zijn hiervoor uitermate geschikt. Maar met deze signalen wordt nog lang niet altijd iets gedaan (Handboek Join us, 2017). Als de problematiek wel in beeld wordt gebracht krijgt deze vervolgens vooral aandacht in het zorgteam op scholen. Hier wordt gekeken naar de mogelijkheden voor extra zorg of ondersteuning van kwetsbare jongeren (persoonlijke communicatie, 22 februari 2018).

Het intern zorgteam bestaat onder andere uit een zorgcoördinator, orthopedagoog, jeugdwerkers vanuit de gemeente, schoolmaatschappelijk werker, ambulant begeleider en eventueel externe deskundigen op afroep. Deze werken samen met de afdelingsleider van de school. Mentoren sluiten

aan bij dit zorgteam als er zorgen zijn over een leerling uit zijn mentorklas. Zij maken samen een plan voor de jongere met aandacht voor ondersteuning, hulp en verwijzing.

Het probleem eenzaamheid doet zich ook voor buiten de school zoals bij verenigingen of andere tijdsbesteding. Voor de signalering en verwijzing kunnen dan andere middelen worden ingezet zoals leeftijdsgenoten (peers) en social media. Deze sluiten vaak beter aan bij de leefomgeving en interesses van de jongeren (persoonlijke communicatie, 22 februari 2018).

Daarnaast kunnen huisartsen jongeren signaleren en verwijzen als sprake is van lichamelijke of psychische klachten die te maken hebben met het ervaren van eenzaamheidsgevoelens. Dit geldt ook voor kinderpsychologen, ergotherapeuten, pedagogen of anderszins betrokken begeleiders. Net als huisartsen zien zij vaak veel jongeren met een probleem achter het voorliggende probleem.

2.3 Beschikbare interventies

Een algemeen werkende interventie om eenzaamheid te verhelpen lijkt er nog niet te zijn. Het trainen van sociale vaardigheden kan helpen, maar werkt niet bij iedereen. (Haas, 2017). Voorbeelden van interventies die scholen op dit moment gebruiken zijn de weerbaarheidstraining 'Rots en water' en sociale vaardigheidstrainingen. Bij deze interventies is vaak sprake van een hulpverleningsvorm waarbij zorgindicatie nodig is (persoonlijke communicatie, 22 februari 2018).

Volgens Lodder (2015) is per jongere maatwerk nodig om eenzaamheid goed aan te pakken. Zij noemt daarbij het vergroten van de sociale vaardigheden en het werken aan het zelfbeeld. Volgens Lodder laat onderzoek zien dat het resultaat van sociale vaardigheidstrainingen beperkt is.

Jongeren die sociaal vaardig zijn en een sociaal netwerk hebben kunnen zich eveneens eenzaam voelen. In dat geval kan cognitieve gedragstherapie worden ingezet om de eigen beleving van de situatie en hun zelfbeeld te verbeteren (Radboud Universiteit, 2016). Deze interventies worden onder andere aangeboden door het Regionaal Autisme Centrum, Amarant, Humanitas (maatjesprojecten) en Zorgokee. Zij bieden ook groepsbegeleiding aan, gericht op het vergroten van sociale vaardigheden en zelfredzaamheid (persoonlijke communicatie, 22 februari 2018).

2.4 Join us: organisatie, aanpak, bereik en resultaat

Omschrijving van de organisatie

De Stichting Join us zet zich sinds 2016 in om een preventieve, en kostenbesparende oplossing te vinden voor jongeren van 12 tot 25 jaar die zich alleen voelen en daar verandering in willen brengen. Deze jongeren hebben vaak achterstanden in hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Ze helpt deze jongeren sociaal redzaam te worden, waardoor ze hun eigen plek in de maatschappij vinden (Handboek Join us, 2017).

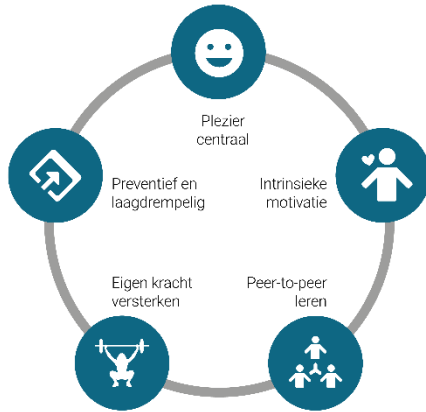
De missie: "Eenzaamheid onder jongeren tussen 12 en 25 jaar terugdringen door jongeren samen te brengen en hen te helpen op een krachtige en positieve manier sociaal redzaam te worden".

De visie: "Streven naar een samenleving waarin alle jongeren erbij horen en zichzelf zijn. Over vijf jaar wordt de methodiek van Join us in meerdere Nederlandse gemeenten ingezet".

J. van Gerwe is met Join us gestart, omdat ze vanuit haar werkervaring ontdekte dat de huidige hulpverlening aan jongeren zich onvoldoende richtte op het probleem (onderliggende) eenzaamheid. Uitspraak van J. van Gerwe: "Ik merkte dat veel jongeren behoefte hadden aan contact met leeftijdsgenoten. Daar kon ik als hulpverlener niet voor zorgen. Ik voelde daarom de noodzaak om hier een interventie voor te ontwikkelen, die gericht is op het vergroten van de sociale redzaamheid van jongeren. Met als bijkomend doel het thema eenzaamheid onder jongeren meer prominent in de maatschappelijke discussie te plaatsen". Uit ervaring blijkt dat er nog veel winst kan worden behaald bij het signaleren van 'kwetsbare' jongeren (Handboek Join us, 2017).

Werkwijze

De methodiek die Join us hanteert werkt op basis van vijf pijlers: preventief en laagdrempelig, eigen kracht versterken, intrinsieke motivatie, peer-to-peer leren en plezier. Vanuit deze pijlers passen de jeugdprofessionals interventies toe die erop gericht zijn de onderliggende mechanismen die eenzaamheid veroorzaken aan te pakken. Daarvoor worden (tweewekelijkse) avonden georganiseerd op een centrale locatie binnen de gemeente, waarbij jongeren elkaar ontmoeten en samen leuke dingen doen. Er zijn op dit moment 3 groepen voor 12 tot 18 jaar en 1 groep van 18 tot 25 jaar. Tijdens deze avonden wordt gewerkt aan het ontwikkelen van een positief zelfbeeld, verbeteren van sociale vaardigheden, het invullen van vrije tijd en het opbouwen en onderhouden van een eigen passend netwerk (Handboek Join us, 2017).

J. van Gerwe geeft daarbij aan:

“Wij noemen onze interventie begeleiding, groepsbegeleiding. We zijn geen jongerencentrum maar ook geen hulpverlening. Het is wel een lastig kantelpunt. Bij hulpverlening hebben jongeren een persoonlijk plan en persoonlijke doelen, terwijl ze bij een jongerencentrum vrijblijvend mogen komen. Wij willen wel dat onze deelnemers groeien en dat ze gemotiveerd zijn om te komen. Wij hebben echter zelf wel enkele doelen geformuleerd (maar niet zoals bij een hulpverleningsvorm), met name gericht op het voorkomen/verminderen van eenzaamheid. Dat is heel belangrijk, want als wij teveel hulpverlening gaan bieden gaan de jongeren naar verwachting weg en zijn we ze kwijt. Daarbij kan Join us juist versterkend zijn op een hulpverleningsvorm die jongeren al hebben.”

De interventies zijn voornamelijk gebaseerd op de toegepaste gedragstherapie. Succeservaringen staan hierbij op de voorgrond. Er wordt van uit gegaan dat succesvol gedrag vaker wordt toegepast, terwijl negatief gedrag dat niets oplevert wegebt (Handboek Join us, 2017). De jongeren krijgen de ruimte zich te ontwikkelen in een groep, waarbij de begeleiding aanwezig is op de achtergrond. Plezier staat centraal. Door jongeren zo vroeg mogelijk te stimuleren om gebruik te maken van preventieve interventies, kunnen (meer complexe) problemen voorkomen worden.

Join us kiest er bewust voor om het zo weinig mogelijk te hebben over eenzaamheid, maar over hun krachten om contacten aan te gaan. De doelgroep wordt beschreven als: “jongeren die meer contact met andere jongeren willen en daar hulp bij kunnen gebruiken” (Handboek Join us, 2017).

Naast de groepsgerichte activiteiten heeft Join us een signalerende functie. Als het niet goed gaat met een van de deelnemers wordt dit besproken met het cliëntsysteem. Zorgvragen worden in overleg met de jongere gedeeld met ouders, school of andere hulpverlening waardoor samen gezocht kan worden naar de juiste ondersteuning of hulpverlening.

In bijlage 1 wordt de gehanteerde methodiek en werkwijze van Join us uitgebreid toegelicht.

Welke jongeren worden bereikt?

Join us heeft de afgelopen twee jaar ongeveer 90 jongeren bereikt. J. van Gerwe categoriseert deze jongeren grofweg in twee groepen. De eerste groep is minder sociaal vaardig, begrijpt de sociale regels minder goed en weet niet wat er door anderen van hen verwacht wordt. De andere groep beschikt over voldoende sociale vaardigheden, maar past deze niet toe vanwege negatieve bias. Ze zijn redelijk zelfstandig in het initiatief nemen bij gesprekken, interesse tonen in anderen, voor zichzelf opkomen en activiteiten organiseren. Maar deze groep heeft een negatief zelfbeeld en beeld van hun omgeving waardoor zij deze vaardigheden in onveilige settings niet voldoende toepassen. Gebrek aan zelfvertrouwen ligt hieraan ten grondslag (Handboek Join us, 2017).

Veel jongeren hebben last van sociale vaardigheidstekorten, die het gevolg kunnen zijn van een stoornis. J. van Gerwe geeft aan dat met name autisme veel voorkomt. Dit is een aangeboren pervasieve ontwikkelingsstoornis die samenhangt met rigide gedragspatronen waardoor problemen worden ervaren in de sociale communicatie en interactie (Autisme, een aangeboren ontwikkelingsstoornis, 2018). Deze jongeren hebben een andere informatieverwerking en moeite hun gedrag (zowel verbaal als non-verbaal) op een logische en flexibele manier aan te passen aan de steeds wisselende sociale context. Hierdoor is het voor hen moeilijk om contacten te maken en te onderhouden. Door beperktere sociale vaardigheden en andere interesses dan andere kinderen, vallen ze vaak buiten de boot. Zij hebben wel behoefte aan sociale contacten (Van Beemen, 2001).

Andere stoornissen die J. van Gerwe tegenkomt bij Join us zijn ADHD, angststoornissen en hechtingsstoornissen. Ook bij deze stoornissen horen specifiek kenmerken die het sociale contact bemoeilijken. Veel jongeren hebben al een behandelingstraject doorlopen, zoals een sociale vaardigheidstraining. Vooral bij de groep van 12 tot 18 jaar merkt J. van Gerwe op dat een aantal jongeren negatief is gaan kijken naar (reeds aangeboden) hulpverlening. Geluiden vanuit deze kinderen zelf zijn dat ze deze hulpverleningstrajecten/ trainingen lastig vonden en er daardoor weinig van leerden.

Resultaten en effecten

Resultaten worden gemeten aan de hand van een tussentijdse- en eindevaluaties. Deze vragenlijsten bestaan uit onderdelen van de LEKA (Goossens, 2016), Leuvense eenzaamheidsschaal voor kinderen en adolescenten, bij de volwassenen de UCLA Loneliness Scale (Russell, 1996). In samenwerking met de Radboud Universiteit wordt met behulp van deze vragenlijsten momenteel onderzocht of het positieve effect van Join us op jongeren wetenschappelijk aantoonbaar is. De samenwerkende gemeenten zien positieve effecten. Dankzij Join us hoeven zij minder individuele hulptrajecten aan te gaan, of kunnen zij deze trajecten eerder afsluiten (Join us samenwerkingsvoorstel gemeente Asten, 2017).

Jongeren zelf geven de volgende reacties:

“Ik heb nieuwe vrienden”, “ik voel me gelukkiger”, “ik durf meer mezelf te zijn”, “ik voel me nu onderdeel van de groep” en “ik durf contacten te maken” (Join us samenwerkingsvoorstel gemeente Asten, 2017).

Tijdens deelname aan de groepsbijeenkomst is met de jongeren gesproken. Een van de deelnemers die ook niet meer naar school ging, gaf aan: “de bijeenkomsten van Join us zijn voor mij het enige leuke moment van de week”.

Samenwerkingspartners

Join us zorgt op verschillende manieren dat ze bekend wordt bij jongeren en hun ouders. Ze maakt daarbij o.a. gebruik van social media, website, open inloopbijeenkomsten en promotiematerialen. Maar toch blijkt inmiddels uit ervaring dat deze jongeren lastig te motiveren zijn om over de drempel van Join us heen te stappen (Handboek Join us, 2017).

Goede contacten met mogelijke verwijzers zijn van groot belang. Samenwerkingspartners zijn o.a. huisartsen, (zorg)professionals en gemeenten. Zij kunnen allemaal een rol spelen in het signaleren van jongeren. Volgens J. van Gerwe is de school waarschijnlijk de allerbelangrijkste partner. De activiteiten worden tot nu toe gefinancierd door de gemeenten. Dit past binnen de Jeugdwet of Wet Maatschappelijke Ondersteuning.

De samenwerkingsrelatie met scholen

Aangezien scholen een belangrijke rol kunnen spelen in het signaleren en doorverwijzen van eenzame jongeren is samenwerking met hen van groot belang. Op dit moment heeft Join us een intensieve samenwerkingsrelatie met drie scholen en met twee scholen minder intensief contact. J. van Gerwe geeft aan dat zij vooral contact heeft met de zorgcoördinator. Deze staat in contact met o.a. de mentoren die contact hebben met de leerlingen en de eenzaamheidsproblematiek vaak als eerste signaleren. Op het moment dat een leerling extra zorg nodig heeft, is het vaak aan de mentor om het gesprek hierover aan te gaan en eventueel te verwijzen naar de zorgcoördinator.

In het afgelopen teamoverleg van februari bleek dat er de laatste tijd minder jongeren zijn doorverwezen naar Join us. Dit kan een probleem worden, omdat het ervaringsleren centraal staat. De praktijk leert dat minimaal vijf jongeren aanwezig moeten zijn omdat het ervaringsleren anders minder effectief is en de groepscohesie lager wordt (teamoverleg Join us, februari 2018).

Hierover is contact gelegd met de scholen. Sommige mentoren gaven aan (te) weinig aandacht hebben voor de signalering van eenzame jongeren. Maar dat ze ook opzagen tegen het werk dat dit mee brengt. Sommigen gaven aan het lastig te vinden het onderwerp bespreekbaar te maken.

2.5 Conclusie theoretisch kader

Op basis van dit literatuuronderzoek en deskresearch kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- Matige tot ernstige eenzaamheid komt voor bij ruim 1 op de 5 jongeren van 12 t/m 18 jaar en kan grote gevolgen hebben.
- Op dit moment zijn nog maar een beperkt aantal interventies beschikbaar voor deze doelgroep. Dit betreft vooral hulpverleningsmethodieken waarvoor een indicatie nodig is.
- Join us heeft een nieuwe preventieve interventie ontwikkeld waarbij sprake is van een mix van vrijetijdsbesteding en professionele begeleiding. De eerste resultaten zijn positief.
- Scholen spelen een belangrijke rol in de signalering van eenzaamheid bij hun leerlingen en de verwijzing naar ondersteuning- en hulpverleningsmogelijkheden. De samenwerking van Join us met scholen is daarom van groot belang.
- Join us heeft met enkele scholen al een intensieve samenwerkingsrelatie opgebouwd maar hiermee worden nog onvoldoende jongeren bereikt.

3. Methode van onderzoek

In dit hoofdstuk wordt duidelijk waarom is gekozen voor kwalitatief onderzoek. Daarnaast worden populatie, steekproef en analysemethode beschreven en verantwoord aan de hand van de onderzoekscriteria. Ook wordt uitgebreid stilgestaan bij het proces van operationaliseren.

3.1 Onderzoeksmethode

Er is gekozen voor kwalitatief onderzoek omdat deze methode geschikt is om meer inzicht te krijgen in specifieke beweegredenen, gedachten of argumenten van kleine groepen (Wouters, van Zaal & Bruijning, 2015). Dit onderzoek is inductief van aard omdat nog geen duidelijk beeld bestond van de informatie die het zou kunnen opleveren. (Poortinga, z.d.). De dataverzamelmethode die gebruikt zijn betreffen:

- Literatuuronderzoek en deskresearch
- Half gestructureerde interviews met verwijzers.
- Half gestructureerde interviews met jongeren van 12 t/m 18 jaar die deelnamen aan de activiteiten van Join us.

Literatuuronderzoek en deskresearch

De literatuurstudie is voor een belangrijk deel gedaan tijdens het vooronderzoek om te komen tot doelstelling en hoofdvraag. Hiervoor zijn diverse wetenschappelijke bronnen geraadpleegd. Daarnaast is deskresearch gedaan bestaande uit naslagwerken van Join us en websites. Gedurende het onderzoek zijn nieuwe bronnen geraadpleegd waaronder beleidsstukken van scholen en wetenschappelijke artikelen. Bij de beantwoording van de deelvragen is steeds gebruik gemaakt van de relevante resultaten (Poortinga, z.d.).

De interviews

Er is gebruik gemaakt van half gestructureerde interviews met mogelijke verwijzers en jongeren. Dit interview is een kwalitatieve dataverzamelmethode, waarbij de beleving van de respondent centraal staat (Verhoeven, 2011). Om antwoord te krijgen op de hoofdvraag "Hoe kunnen scholen voor voortgezet onderwijs gemotiveerd worden om eenzaamheid bij jongeren van 12 tot 18 jaar te signaleren en hen toe te leiden naar Join-us?", zijn de interviews afgenomen bij zowel verwijzers als jongeren.

Tijdens het vooronderzoek heeft het interview met J. van Gerwe (oprichtster Join us) veel informatie opgeleverd over de samenwerking van Join us met scholen. Ook door gesprekken binnen de teamvergadering en enkele groepsactiviteiten is het gelukt om het onderwerp en de bijbehorende begrippen goed af te bakenen. Dit is de informativiteit van het onderzoek ten goede gekomen (Verhoeven, 2011).

Half gestructureerde interviews met verwijzers

Om een goed beeld te krijgen van de wijze van signalering en activering van eenzame jongeren op scholen is gekozen voor teamleiders, mentoren en zorgcoördinatoren. De verwachting op basis van literatuur en gesprekken met Join us was dat deze medewerkers een rol vervullen bij de signalering en doorverwijzing en daarom ook tips zouden kunnen geven over de wijze waarop andere scholen gemotiveerd kunnen worden om eenzaamheid te signaleren en leerlingen naar hen toe te leiden.

Half gestructureerde interviews met deelnemers aan Join us van 12 t/m 18 jaar

Om inzicht te krijgen in de rol die scholen spelen in de verwijzing naar Join us zijn deelnemers gevraagd naar hun ervaringen hierbij. Binnen deze interviews is vooral ingegaan op de wijze waarop de signalering volgens de jongeren zelf heeft plaatsgevonden. Er is minder aandacht besteed aan hun ervaringen met Join us als organisatie en eventuele andere hulpverlening.

3.2 Populatie en steekproef

Per doelgroep is een populatie gekozen en een steekproef getrokken.

Half gestructureerde interviews met verwijzers

Op het moment van onderzoek had Join us een samenwerkingsrelatie met zes scholen. Uit literatuurstudie en een interview met J. van Gerwe bleek dat de mentoren, zorgcoördinatoren en teamleiders hierbij de belangrijkste rol spelen. Er zijn drie scholen gekozen om ervaringen grondig te kunnen beschrijven in plaats van een globaal beeld te krijgen van alle scholen. Hiermee is 50% van de scholen bereikt.

Op deze drie scholen zijn negen interviews afgenomen bij drie teamleiders, vier zorgcoördinatoren en twee mentoren. De oprichtster van Join us heeft per school contactgegevens aangeleverd. Om de objectiviteit en onafhankelijkheid te vergroten is vervolgens per mail door de onderzoeker contact gelegd met deze contactpersonen (1x zorgcoördinator en 2x teamleider) en deze hebben vervolgens zelf per school de te interviewen verwijzers gekozen. Vervolgens heeft de onderzoeker zich per mail voorgesteld en zijn onderzoek toegelicht. Alle verwijzers wilden graag meewerken. Uiteindelijk is op alle scholen een teamleider gesproken, op een school twee mentoren en op de andere twee scholen respectievelijk drie en één zorgcoördinator(en).

Half gestructureerde interviews met deelnemers aan Join us van 12 t/m 18 jaar

Daarnaast zijn tien interviews afgenomen bij jongeren die al aan Join us deelnamen verdeeld over twee groepen. In totaal had Join us tijdens het onderzoek drie groepen voor deze leeftijdsgroep waaraan ongeveer 25 jongeren deelnamen. Dit betekent dat ongeveer 40% van de deelnemers is bereikt. Via J. van Gerwe zijn contactgegevens verkregen van de groepsleiding. Vervolgens is per mail het onderzoek kort toegelicht en de vraag voorgelegd of het mogelijk was tijdens de groepsavonden interviews af te nemen. Tijdens de avond is eerst een korte introductie gegeven en vervolgens waren vrijwel alle jongeren enthousiast om mee te doen. Na afloop van de interviews zijn de jongeren als dank getrakteerd op een chocolade snack.

Willekeurigheid steekproef en generaliseerbaarheid

De steekproeven zijn deels willekeurig getrokken. De keuze voor de drie scholen had te maken met de intensiteit van de samenwerkingsrelatie waardoor meer informatie verkregen zou kunnen worden. Bij de keuze van de betreffende respondenten was geen sprake van selectie op kenmerken of eigenschappen. De deelnemers aan Join us zijn tijdens de groepsactiviteit willekeurig gevraagd om een kort interview af te geven.

Het onderzoek is generaliseerbaar omdat de respondenten van de scholen als gemeenschappelijk kenmerk gelijke functies hadden en bekend waren met Join us. De geïnterviewde jongeren hadden als kenmerk dat ze allemaal waren doorverwezen naar Join us en hieraan ook deelnamen.

3.3 Werkwijze

Operationaliseren van kernbegrippen

Door gebruik te maken van een vragenlijst is de betrouwbaarheid van het onderzoek vergroot (Swanborn, 2009). Dit betekent dat aan de respondenten van één groep dezelfde vragen zijn voorgelegd. Om ruimte te geven aan verdieping is gekozen voor de half gestructureerde vragenlijst ('topiclijst'). Deze topiclijst is tot stand gekomen nadat de belangrijkste geoperationaliseerde begrippen per deelvraag zijn ingedeeld in dimensies, indicatoren en vragen (Verhoeven, 2011). Deze vragen zijn onderverdeeld in twee half gestructureerde vragenlijsten, een voor de verwijzers op school en een voor de jongeren. De vragen die hieruit naar voren zijn gekomen vormen de twee meetinstrumenten.

Operationalisatie deelvragen verwijzers			
Begrip	Dimensie	Indicator	Vragen
Deelvraag 1. Eenzaamheid	Kennis over	Jongeren Ervaringen (op school) Omvang probleem	1. Wat weet u over eenzaamheid onder jongeren? 2. Ziet u dit als een groot probleem?
	Kenmerken doelgroep	Sociale vaardigheden Zelfbeeld Sociaal netwerk	1. Wat weet u over eenzaamheid onder jongeren? 1.1 Wat kan u zeggen over de sociale vaardigheden en het zelfbeeld van eenzame jongeren? 1.2 Hoe ziet het sociale netwerk van deze jongeren eruit?
Deelvraag 3. Signalering	Eigen rol	Begeleiden Werkwijze Eigen ervaring	3. Welke rol heeft u in het signaleren van deze eenzaamheidsproblematiek en hoe pakt u dit aan?
	Join us	Samenwerking Ondersteuning	5. Helpt de samenwerking met Join us hierbij? 6. Op welk gebied ondersteunt Join us je als mentor/zorgcoördinator?

	Voor Join us	Begeleiden Werkwijze Eigen ervaring	7. Kwamen deze jongeren ook al in beeld voordat u bekend was met Join us?
Deelvraag 4. Vervolg stappen (na signaleren)	Eigen rol	Begeleiden Werkwijze Eigen ervaring Ervaring collega's	4. Welke acties volgen er na signalering van eenzaamheidsproblematiek?
	Ondersteuning Join us	Eigen ervaring Ervaring collega's Samenwerking Voorlichting/presentatie Kennismakingsgesprek	5. Helpt de samenwerking met Join us bij het signaleren en activeren? 6. Op welk gebied ondersteunt Join us je als mentor/zorgcoördinator?
	Voor Join us	Begeleiden Werkwijze Signaleerders Verwijzers	8. Op welke manier werden (mogelijk) eenzame jongeren geholpen voordat jullie samenwerkten met Join us? 8.1. Welke partijen speelden hierbij een rol?
	Aanwezige interventies	Programma's en trainingen Sociale vaardigheden	9. Zet jullie school interventies in voor jongeren die sociaal minder goed meekomen met andere leeftijdsgenoten?
	Toeleiding Join us	Ontstaan samenwerking Promotiemiddelen Huidige samenwerking	10. Hoe is de samenwerking met Join us tot stand gekomen? Welke (promotie)middelen heeft Join us daarvoor ingezet? 11. Hoe ziet de samenwerking er op dit moment uit?
Deelvraag 5. Motivatie toeleiden naar Join us (plus signaleren)	Ondersteuning Join us	Eigen ervaring Ervaring collega's Samenwerking Voorlichting/presentatie Kennismakingsgesprek	12. Wat heeft jullie school vooral overtuigd om met Join us te gaan samenwerken? 13. Wat zou Join us kunnen doen, zodat uw school gemotiveerd blijft om samen te werken? 14. Hoe kan de samenwerking met Join us nog verbeterd worden?
	Samenwerking Join us	Eigen ervaring Ervaring collega's Samenwerking Terugkoppeling Resultaten/progressie Communicatie (terugkoppeling) over interventie/werkwijze	12. Wat heeft jullie school vooral overtuigd om met Join us te gaan samenwerken? 13. Wat zou Join us kunnen doen, zodat uw school gemotiveerd blijft om samen te werken? 13.1 Zou het delen van resultaten of progressie hiertoe bijdragen? 13.2 Zou Join us meer mogen communiceren over hun interventie en werkwijze? 14. Hoe kan de samenwerking met Join us nog verbeterd worden?
	Resultaten / progressie	Eigen ervaring Ervaring collega's Doorverwijzen Terugkoppeling Begeleiden Zelfvertrouwen Sociale vaardigheden	15. Hoeveel jongeren zijn al doorverwezen op uw school? 16. Zien jullie nu al progressie bij de jongeren die jullie hebben doorverwezen?
	Tips Join us	Eigen ervaring Ervaring collega's Samenwerking Ondersteuning Doorverwijzen Terugkoppeling	17. Welke tips hebt u voor Join us om andere scholen te overtuigen van het belang om met Join us samen te werken?

Operationalisatie deelvragen deelnemers			
Begrip	Dimensie	Indicator	Vragen
Toeleiding	Aanleiding aanmelding	Sociaal netwerk Sociale vaardigheden Zelfbeeld Eigen ervaring Ervaring leeftijdsgenoten	1. Waarom ben je naar Join us gegaan?
	Betrokken partijen	School Verwijzers school Gemeente Hulpverlening Ouders Join us	2. Van wie heb je gehoord dat Join us iets voor jou zou kunnen zijn? 3. Heeft je school hier ook iets in betekend? 4. Zo ja, wie was dat en hoe is dat gegaan?
Begeleiding	Terugkoppeling school	Eigen ervaring Ondersteuning school Verwijzers school Join us	5. Zo nee, weet je school nu dat je naar Join us gaat?
	Overige (externe) begeleiding	Gemeente Hulpverlening	5.1. Praat je wel eens met iemand op school zoals met een docent/mentor over hoe het met je gaat bij Join us?
Wervingstips	Rol school	Bekendmaking Join us Signaleren Begeleiden (in doorverwijzing)	6. Wat kan school volgens jou doen, zodat meerdere jongeren naar Join us komen?
	Inzet jongeren	Eigen ervaring Ervaringsdeskundige Voorlichting/presentatie Leeftijdsgenoten activeren	6. Wat kan school volgens jou doen, zodat meerdere jongeren naar Join us komen? 7. Zouden jongeren die al bij Join us zitten volgens jou andere jongeren kunnen overtuigen om naar Join us te gaan?

Samenstellen van de vragenlijsten

Vanuit deze operationalisatie zijn twee meetinstrumenten samengesteld in de vorm van een half gestructureerde vragenlijsten (topiclijst) voor mentoren, teamleiders en zorgcoördinatoren en voor de deelnemers aan Join us. Zie hiervoor bijlage 3 (Meetinstrumenten). Hierdoor zijn eventuele vooronderstellingen buiten beschouwing gebleven en is sprake van onafhankelijkheid.

Proefinterview

Om de validiteit te vergroten en systematische fouten (bias) te voorkomen is eerst een proefinterview afgenomen bij een oud mentor op een middelbare school (die niet samenwerkt met Join us), maar wel veel raakvlakken had met de onderzoekspopulatie. Dit heeft onder andere geleid tot aanpassing van en meer toelichting bij enkele vragen.

Afnemen van de interviews

De interviews zijn vervolgens afgenomen aan de hand van de vragenlijsten. Ze vonden plaats op de betreffende school en tijdens de groepsavonden. Gezien de korte spanningsboog en geringe concentratie van de jongeren zijn de interviews kort en bondig gehouden (persoonlijke communicatie, 22 februari 2018).

De respondenten hebben geen informatie-toestemmingsformulier ondertekend, maar zijn wel om toestemming gevraagd voor het anoniem opnemen (en verwerken) van het gesprek met een voicerecorder. Ook bij de jongeren was een informatie-toestemmingsformulier niet nodig, omdat ze deze al eerder was ondertekend bij aanmelding bij Join us.

3.4 Analyse

Voor de analyse zijn de volgende stappen gezet:

1. Verbatim uitschrijven van de interviews. Hierdoor kunnen de uitspraken gecontroleerd worden op juistheid. Het onderzoek is daarmee toetsbaar en betrouwbaar.
2. Verzamelen van de relevante informatie door tekstfragmenten per interview te selecteren.
3. Categoriseren van tekstfragmenten op basis van onderwerp en thema per deelvraag. Dit proces wordt ook wel uiteenrafelen genoemd (Wouters, 2015). Een voorbeeld van deze categorisatie is van twee interviews ter illustratie opgenomen in bijlage 4.
4. Analyseren van de gecategoriseerde informatie en komen tot resultaten per deelvraag.
5. Trekken van conclusies die een antwoord geven op de deelvragen en hoofdvraag.
6. Doen van aanbevelingen waarmee de opdrachtgever Join us haar werkwijze kan aanpassen.
7. Uitwerken van één van de aanbevelingen in een beroepsproduct dat Join us kan gebruiken in haar contacten met bestaande en nieuwe scholen. Met als doel teamleiders, zorgcoördinatoren en mentoren bewust te maken van de eenzaamheidsproblematiek bij jongeren en hun mogelijkheden met betrekking tot het signaleren en verwijzen. Daarbij ga ik ervan uit dat hierdoor de signalering en verwijzing van jongeren met eenzaamheidsproblemen wordt verbeterd, meer jongeren de weg naar Join us weten te vinden en de eenzaamheid onder jongeren afneemt.

Door de stappen 2 t/m 6 zorgvuldig te hebben gezet is de kans verkleind dat er toevallige fouten (bijv. afwijkingen van waarnemingen) zijn opgetreden. Hierdoor is de betrouwbaarheid vergroot. Dit is van belang omdat Join us op basis van de resultaten haar samenwerkingsrelatie met de scholen hoopt te kunnen verbeteren. Maar hierdoor is eveneens getracht het informatiegehalte van conclusies en aanbevelingen zo groot mogelijk te laten zijn.

4. De resultaten

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de resultaten van het praktijkgericht onderzoek per deelvraag samengevat.

4.1 Wat wordt onder eenzaamheid verstaan en wat zijn de risicogroepen bij jongeren?

Deze deelvraag is onderzocht door literatuuronderzoek en praktijkgericht onderzoek. Het literatuuronderzoek is gebruikt als theoretisch kader ter onderbouwing van de onderzoeksmethode en opgenomen in hoofdstuk 2. Daarnaast is deze deelvraag middels praktijkgericht onderzoek voorgelegd aan de respondenten van de scholen. Deze resultaten worden hier beschreven.

Eenzaamheid

Eenzaamheid wordt door vrijwel alle respondenten gezien als een probleem. Een derde benoemt het zelfs als een groot probleem waar de jongeren veel hinder door ervaren. Maar de mentoren, zorgcoördinatoren en teamleiders gaven verschillende omschrijvingen. Daarbij wordt overeenkomstig het literatuuronderzoek, onderscheid gemaakt tussen sociale eenzaamheid (leerlingen die zichtbaar geïsoleerd van de rest in de pauzes of lessen zitten, zich niet veilig voelen in een grote massa, zich buitengesloten voelen, moeite hebben met contacten leggen) en emotionele eenzaamheid, waarbij wel sprake is van sociale contacten maar het niet lukt om positieve en negatieve ervaringen met vrienden te delen. Er is sprake van gemis aan erkenning en waardering. Dit is vaak minder zichtbaar. Daarnaast wordt aangegeven dat sommige jongeren bewust kiezen voor een geïsoleerd bestaan (op school). Enkele respondenten vertelden het lastig te vinden om het probleem goed te herkennen. De drempel om het te delen is groot en er rust een taboe op het onderwerp. De helft van de respondenten was overtuigd dat het probleem nog vaak verborgen blijft en meer jongeren eenzaam zijn dan de buitenwereld denkt.

Drie respondenten hebben de koppeling gemaakt met online en offline pesten. "Pesten heeft ook met buitensluiten te maken en eenzaamheid is misschien ook een gevolg van buitensluiten". Door het gebruik van social media zien zij het online pesten steeds meer toenemen. Maar door de social media kunnen jongeren ook de druk ervaren om te reageren op online berichten, vanuit het gevoel om anders buitengesloten te worden of eenzaam te worden. Ook het niet meedoen aan een appgroep, wordt gezien als negatieve ontwikkeling die bij kan dragen aan eenzaamheidsgevoelens. Een van de respondenten ziet eenzaamheid als een negatieve term die te snel kan worden toegedicht aan contactzoekende jongeren, terwijl zij zich niet ellendig of eenzaam hoeven te voelen.

Risicogroepen

Klein of geen sociaal netwerk

De respondenten zien twee redenen voor het hebben van een klein sociaal netwerk op school. Sommige leerlingen vinden het acceptabel of zelfs plezierig om zich af te zonderen van de rest. Zorgcoördinatoren en mentoren gaven aan dat deze leerlingen wel een sociaal netwerk kunnen hebben buiten school, bijvoorbeeld via sportclubs. Ook zijn er leerlingen die binnen school een vriendengroep hebben, maar buiten school niet. De andere groep leerlingen met een beperkt sociaal netwerk heeft hier wel behoefte aan, maar vindt geen aansluiting. Binnen deze groep zijn er leerlingen die hun sociale netwerk proberen te vergroten door iemand anders te pesten en zo bij de groep te horen. Het gevolg is dat hij of zij op school op de radar blijft maar de eenzaamheidsproblematiek hoeft niet altijd in beeld te zijn. Respondenten zien soms ook dat jongeren het contact met leeftijdsgenoten nog verder afsluiten en vooral veel contact zoeken met volwassenen, omdat ze bijvoorbeeld meer raakvlakken ervaren met volwassenen dan met leeftijdsgenoten.

Beperkte sociale vaardigheden

Volgens de teamleiders en zorgcoördinatoren wordt de belangrijkste risicogroep gevormd door leerlingen die sociale vaardigheden missen om genoeg contact te leggen of voor zichzelf op te kunnen komen. Het gevolg is dat deze leerlingen veel alleen zijn en weinig aansluiting vinden. Sommige leerlingen met weinig sociale vaardigheden hebben geen moeite met een geïsoleerde rol. Maar leerlingen die hier wel problemen door ervaren, proberen soms contact te leggen op een onhandige manier. Respondenten gaven aan dat ook deze leerlingen in populariteit proberen te stijgen door een ander te gaan pesten. De teamleiders en zorgcoördinatoren dichtten de social media hierin een grote en negatieve rol toe.

Gevoelig voor groepsdruk

Volgens mentoren, zorgcoördinatoren en teamleiders is het gebruik van social media voor jongeren steeds crucialer om een sociaal netwerk op te bouwen en te onderhouden. Ze merken dat leerlingen bevestiging nodig hebben, bijvoorbeeld door het krijgen van likes op social media. Dit brengt extra nadelen met zich mee voor jongeren die gevoelig zijn voor groepsdruk en altijd graag mee willen doen met hun leeftijdsgenoten. Ze merken dat deze leerlingen soms te veel druk ervaren om er gebruik van te maken en er zo bij te horen. Ze zijn bang anders buiten de boot te vallen, wat ook regelmatig gebeurt. Door het veelvuldig gebruik van social media ligt eenzaamheid bij deze groep sterker op de loer. Daarnaast gaven de scholen aan dat jongeren door dit gebruik minder overzichtelijk krijgen wie echte steunbronnen (vrienden) zijn in hun sociale netwerk.

De onzichtbare groep met een laag zelfbeeld

Zorgcoördinatoren gaven aan dat leerlingen die het gevoel hebben er niet bij te horen en/of geen aansluiting hebben, vaak de kwetsbare leerlingen zijn die zelf niet om hulp vragen op school of in hun omgeving en ook weinig andere signalen afgeven waardoor ze in beeld komen van de zorg. Zij zien deze jongeren in een soort van spiraal terecht komen. Dat betekent dat ze steeds negatiever over zichzelf gaan denken. "Zie je wel het lukt me niet, ik kan het niet, ik ben het niet waard, ik ben mensen tot last als ik hulp vraag", horen zij soms terug als resultaten op school bijvoorbeeld slechtere duidelijk slechter worden. Maar ze kunnen er ook fysiek slechter uit gaan zien: een bleek gezicht of lusteloze uitstraling. Al deze negatieve gevolgen kunnen bijdragen aan een nog negatiever zelfbeeld. Zij zien dit als gevaar, omdat dit negatieve zelfbeeld kan uitmonden in depressieve gedachten of nog erger suïcidale gedachten.

Aan de hand van vragenlijsten die op school worden afgenomen, blijkt in welke mate een jongere last kan hebben van depressiviteit en somberheid. Vaak blijken eenzame leerlingen te kampen te hebben met sombere of deprimerende gevoelens. Ook voor deze groep zien de respondenten de druk van social media als een negatieve factor voor het eigen zelfbeeld.

4.2 Wat is de werkwijze van Join us op het gebied van eenzaamheid?

Deze deelvraag is grotendeels beantwoord middels literatuuronderzoek. De resultaten zijn terug te vinden in hoofdstuk 2. Tijdens het praktijkgericht onderzoek is de vraag slechts indirect aan de orde geweest. Daarbij gaven alle teamleiders en zorgcoördinatoren aan dat Join us hen op het moment van onderzoek geen inhoudelijke ondersteuning bood op het gebied van eenzaamheid en de signalering daarvan. Een workshop of presentatie over dit thema is niet gegeven. De respondenten hebben hier ook geen behoefte aan. De meesten vonden het vooral van belang dat ze Join us weten te vinden, bij een mogelijke doorverwijzing.

4.3 Op welke wijze kan eenzaamheid bij jongeren op scholen worden gesignaleerd?

Deze deelvraag is onderzocht door literatuuronderzoek (hoofdstuk 2.) en binnen het praktijkgericht onderzoek voorgelegd aan alle respondenten van de scholen.

Docenten

Alle respondenten waren het er over eens dat docenten een rol kunnen hebben in het signaleren van eenzaamheid. Zo zien zij in de lessen of op het schoolplein en in de pauzes wie alleen zit of weinig aansluiting heeft. Vooral bij de creatievere vakken, waar veel wordt samengewerkt, valt eenzaamheid eerder op. Iedereen vindt het ook de taak van een docent om nabijheid te tonen. Dit gebeurt onder andere door het voeren van individuele gesprekken.

Nadat een docent signaleert dat een leerling buiten de groep valt, gaat deze meestal in gesprek om te toetsen of dit klopt, of de leerling er last van heeft en hieraan iets wil veranderen. Vervolgens wordt bekeken hoe groot het probleem is en of de mentor, de zorgcoördinator en/of het zorgteam geraadpleegd moet worden. Vrijwel altijd wordt eerst de mentor op de hoogte gebracht.

Daarnaast gaven de respondenten aan, die zelf actief zijn als docent, dat eenzaamheid niet altijd goed wordt herkend. Zo blijkt dat sommige leerlingen juist graag alleen willen zijn en zelf geen eenzaamheid ervaren. Hun advies was ervoor te waken te snel voorbarige conclusies te trekken.

Mentor

Alle respondenten benoemden de mentor als de grootste en belangrijkste bron voor signalering. Hij of zij heeft het meeste contact met de leerlingen en voert één op één gesprekken en is ook voor de ouders het eerste aanspreekpunt.

De mentor speelt ook een belangrijke rol bij preventieve programma's en trainingen op alle scholen binnen de mentorlessen. Deze lessen zijn gericht op het samenwerken in verschillende groepjes zodat leerlingen elkaar beter leren kennen en begrip krijgen voor elkaar. Iedereen was het eens dat dit de ideale lessen zijn om eenzaamheid in beeld te krijgen. Medewerkers van het zorgteam geven op alle scholen in het eerste jaar de training Rots en water, een preventieve training waarbij groepsvorming en veiligheid in de klas centraal staan. De mentoren hebben binnen deze lessen een observerende rol. De mentor kan de signalen en zorgen over een leerling vervolgens via de zorgcoördinator voorleggen aan het zorgteam. Daarnaast vindt er met regelmaat een mentoroverleg plaats, waarbij alle leerlingen worden besproken.

Zorgcoördinator

Alle zorgcoördinatoren gaven aan dat hun rol in het zelf signaleren van eenzaamheid, beperkt is. Mentoren en soms docenten doen de eerste signalering en komen daarna met een hulpvraag bij hen. Maar het kan ook zijn dat leerlingen eerst worden besproken in het zorgteam en pas daarna bij de zorgcoördinator komt. Als de zorgvraag nog niet helemaal duidelijk is of sprake is van zware problematiek zoals een pestprobleem, kan de zorgcoördinator hiermee eerst zelf aan de slag gaan. Zijn of haar rol bestaat uit het voeren van gesprekken ter ondersteuning van de mentor om meer zicht te krijgen op de onderliggende problematiek. In sommige gevallen wordt onderzoek (met vragenlijst) afgenomen of is het wenselijk om een diagnose te laten stellen.

Alle zorgcoördinatoren gaven aan wekelijks een zorgoverleg te hebben, waarin ze met collega zorgcoördinatoren de 'zorgleerlingen' bespreken. Bij behoefte wordt daarbij de mentor uitgenodigd die meer over een leerling kan toelichten.

Teamleider

De drie teamleiders omschreven hun rol in de signalering als die van een 'overkoepelende mentor'. Een van hen vertelde dat ze wekelijks overleg heeft met de zorgcoördinatoren over de "zorgleerlingen". De zorgcoördinatoren informeren hierbij de teamleider. Twee gaven aan dat zij veel te maken hebben met de mentoren, met de leerlingen en de ouders.

Zorgteam

Een volgende stap kan zijn om de zorgleerling te bespreken binnen het zorgteam. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen interne zorgoverleg en het (zes wekelijkse) overleg van het grote Zorg Advies Team (ZAT) waarbij teamleiders aansluiten en meestal ook externe hulpverleningspartners aanwezig zijn. Binnen deze overleggen wordt de problematiek in beeld gebracht en samen worden de mogelijke vervolgstappen bekeken. Dit kunnen bijvoorbeeld aanvullende gesprekken zijn van coaches of ambulante begeleiders. Maar ook een sociale vaardigheidstraining kan als hulpverlening worden. Alle respondenten gaven aan dat er vanuit het zorgteam altijd wordt teruggekoppeld naar zowel ouders als mentoren.

Preventieve programma's en onderzoek als signaleringsinstrument

De respondenten van alle drie de scholen gaven aan dat preventieve programma's zoals Rots en water en de SOVA-training zeer geschikt zijn voor signalering van eenzaamheid. Bij deelvraag 3 wordt op deze programma's dieper ingegaan.

Een school zet het depressiepreventieprogramma STORM in dat gericht is op screening van somberheidsgevoelens en depressieklachten. Zij werkt hiervoor samen met GGZ en GGD. Leerlingen vullen een vragenlijst in die wordt afgenomen met de CDI (index voor depressiviteit en somberheidsgevoelens). Gevoelens van eenzaamheid kunnen eveneens in beeld komen.

Een ander preventief programma dat door een school wordt aangeboden aan alle tweedeklassers is de eenmalige bijeenkomst 'Over de streep'. Dit is een project om begrip en respect te kweken voor elkaar en duidelijk te maken dat sommige leerlingen in (thuis)situaties zitten die nog niet bekend zijn, maar die wel van invloed kunnen zijn op hun gedrag. Volgens een van de zorgcoördinatoren leent dit project zich uitstekend om te signaleren welke leerlingen extra zorg nodig hebben. De school wil dit project daarom opnemen in het lesprogramma op het gebied van groepsvorming.

4.4 Welke acties volgen er na signalering?

De resultaten van de literatuurstudie zijn opgenomen in hoofdstuk 2. De resultaten van het praktijkgericht onderzoek zijn hieronder beschreven.

Interventies klassikaal

Zeven van de negen respondenten benoemden verschillende klassikale interventies die kunnen worden ingezet op het moment dat eenzaamheid onder een leerling wordt gesignaleerd. Een van

de mentoren gaf daarbij aan dat het klassikaal bespreekbaar maken erg kwetsbaar kan zijn. Bij twee respondenten zijn de klassikale interventies niet aan de orde gekomen.

Genoemde voorbeelden zijn:

- Medewerkers van het zorgteam komt na signalering in de klas om de situatie in te schatten.
- De mentor maakt wisselende plattegronden. Zo wordt samenwerken in verschillende groepjes gestimuleerd en heeft de eenzame jongere de kans om andere klasgenoten te leren kennen.
- Het organiseren van een klassengesprek, waarbij de mentor concreet schetst wat hij of zij ziet, zoals negatief non-verbaal gedrag en het negeren door medeleerlingen. De gouden tip volgens respondenten was, om de medeleerlingen zo te motiveren en verantwoordelijkheid te geven om de situatie zelf te verbeteren. Na een aantal weken wordt bekeken in hoeverre het de klas is gelukt deze leerling bij de groep te betrekken. De term eenzaamheid wordt hierbij niet expliciet benoemd.
- Eenzaamheid door mentor of docent juist wel expliciet naar de klas toe benoemen. Daarbij aangeven hoe de betrokkene de situatie ervaart maar ook de subjectiviteit benoemen. De betreffende leerling moet hier vooraf wel toestemming voor geven.
- De eenzame jongere een opdracht om samen met zijn klasgenoten iets te gaan organiseren.
- Jezelf als docent of mentor inzetten als instrument om een (mentor)groep dichter bij elkaar te brengen. Bijvoorbeeld door een lunch te organiseren waarbij de hele groep wordt betrokken.

Programma's en trainingen op school

Over dit onderdeel hebben alle respondenten informatie gegeven. Zij maakten wel onderscheid tussen trainingen die preventief aangeboden worden aan alle leerlingen en trainingen die alleen bedoeld zijn voor risicoleerlingen.

Trainingen voor risicoleerlingen

Op twee van de drie scholen hebben risicoleerlingen de mogelijkheid om na signalering deel te nemen aan trainingen om de sociale vaardigheden en weerbaarheid te versterken zoals de training Rots en water en de SOVA-training. Maar ook de examenvreestraining en/ of een faalangsttraining kunnen voor leerlingen met eenzaamheidsproblematiek van belang zijn.

De respondenten waren unaniem dat de genoemde trainingen een preventief karakter hebben. Ze geven de leerlingen een steuntje in de rug, maar zijn niet therapeutisch. Toch haalden enkele respondenten aan dat leerlingen soms worden afgeschrikt door het werken aan duidelijke doelen met 'hulpverleningskarakter' of dat zij hierdoor eerder afhaken. Deze respondenten gaven aan zich bewust te zijn van het stempeltje of de naam die soms wordt geplakt op deze trainingen.

In een enkel geval meldt een leerling zichzelf aan voor een training zonder tussenkomst van docent of mentor. Op één school wordt aan de hand van een vragenlijst over welbevinden gesignaleerd wie in aanmerking komt voor een sociale vaardigheidstraining van in totaal twaalf bijeenkomsten. De teamleider, die tevens voorzitter is van het bestuur van Join us, gaf aan dat Join us vervolgens heel geschikt is om de sociale vaardigheden structureel in de praktijk te kunnen oefenen.

Trainingen voor alle leerlingen

Een school gaf aan vooral heil te zien in preventieve trainingen die worden aangeboden binnen het lesprogramma aan alle leerlingen. Zo wordt de training 'Rots en water' en 'Over de streep' door deze school aangeboden aan alle brugklassers, met als onderbouwing dat iedereen wel iets uit deze trainingen kan halen. Ander argument was dat de kwetsbare leerling niet wordt geplaatst in een uitzonderingspositie. Een klassikale training kan zorgen voor een positief groepsgevoel.

Andere genoemde interventies zijn de training Meidenvenijn, gericht om ruzies en conflicten onder meiden op te lossen en hen bewust te maken van onderlinge verhoudingen in een relatie. Binnen het 'Young American Project' worden leerlingen aan elkaar gekoppeld en maken binnen drie dagen samen een voorstelling.

Slechts een school biedt een programma aan dat specifiek is gericht op het voorkomen van eenzaamheid. Bij dit project Transparant (externe zorg) leren jongeren zich te uiten via tekenen, schilderen en praten.

Als na een training blijkt dat een leerling meer nodig heeft, hebben alle scholen lijntjes om door te verwijzen naar meer therapeutische hulp en ondersteuning.

Zorgteam binnen de school

Volgens twee van de zes respondenten wordt na signalering, meestal via de mentor, het zorgteam ingeschakeld. Hulp wordt aangeboden door ambulante begeleiders, (school)maatschappelijk

werkers. Een vervolgstap genoemd door de helft van de respondenten is de één op één begeleiding (via een coach), een verwijzing naar schoolarts, leerplichtambtenaar en andere externe zorgverleners die ingeschakeld kunnen worden.

De zorgcoördinator, hoofd van het zorgteam, zet gepaste acties uit op binnengekregen signalen en coördineert in feite de zorg van de leerling. Een van de zorgcoördinatoren gaf aan dat zij dan overlegt met andere coördinatoren en externe zorgverleners van bijvoorbeeld BJG (Basisteam Jeugd en Gezin). Een doorverwijzing naar Join us is volgens haar altijd een optie.

Een ander zorgcoördinator gaf aan dat een vervolgstap kan zijn om samen met ouder en kind te kijken naar mogelijkheden in de buurt, zoals aansluiting bij een vereniging of sportclub. Ervaringen hebben geleerd dat bijvoorbeeld een G-team voor bepaalde leerlingen positief kan uitwerken. Een school werkt nadrukkelijk samen met een sportfonds. Dit betekent dat school kan bijspringen als een gezin niet de financiële mogelijkheden heeft voor een lidmaatschap.

Alle zorgcoördinatoren gaven aan dat er continu teruggekoppeld wordt aan ouders.

Externe ondersteuning

De rol van externe zorg is door 5 respondenten benoemd. De meesten gaven aan dat leerlingen via het zorgteam worden doorverwezen als sprake is van ernstige problematiek die de school zelf niet aankan. Voorbeelden hiervan zijn CJG (Centrum Jeugd en gezin), BJG (Basisteam Jeugd en Gezin), maatschappelijk werk en GGZ. Ook de huisarts of psycholoog werden eenmaal benoemd. Als een extern traject wordt ingeschakeld is er meestal sprake van contact en terugkoppeling tussen deze partijen en mentor.

Toeleiding naar Join us

Teamleider

Op twee scholen vervult de teamleider een zeer actieve rol in het toeleiden van leerlingen naar Join us. Een teamleider speelt zelf een actieve rol binnen deze stichting. Hij informeert leerlingen, mentoren en ouders over de mogelijkheden van Join us met behulp van een folder of persoonlijk gesprek. Daarnaast volgt hij de leerling in zijn of haar contact met Join us. Hij gaf aan inmiddels zes of zeven leerlingen in contact te hebben gebracht en dacht dat er zeker vier zijn gestart.

Op een van de andere scholen vervult de teamleider eveneens een behoorlijk grote rol in de toeleiding. Zij gaf deze aan dat de school altijd op zoek gaat in de omgeving naar passende interventies. Zo leerde ze de oprichtster van Join us kennen. Ze ziet Join us als belangrijke aanvulling op andere trainingen en projecten, omdat deze interventie gericht is op de vrijetijdsbesteding. Ze vertelde enthousiast dat Join us over een aantal maanden aan sluit bij een zorgteamoverleg. Ze is van mening dat hierdoor de informatie beter bij collega's zal blijven hangen. Zelf heeft ze binnen de school Join us al bekend gemaakt bij het zorgteam, de mentoren en zorgcoördinatoren en gaf al eerder toestemming om posters van Join us op te mogen hangen. Volgens haar zijn twee leerlingen doorverwezen. Maar ze sloot niet uit dat nog meer leerlingen de weg hebben gevonden. Zelf heeft ze de groepsbijeenkomsten wel eens bezocht en kwam leerlingen tegen waarvan de school niet wist dat ze (nog) waren aangesloten. Haar conclusie was dat de school nog geen optimaal beeld heeft van de vorderingen van haar leerlingen bij Join us. Deze teamleider gaf tot slot aan dat Join us niet de enige interventie is die voor eenzame jongeren. Nieuwe instellingen en bijvoorbeeld G-teams richten zich ook steeds meer op deze doelgroep. Dit betekent volgens haar dat Join us meer concurrentie krijgt.

De derde teamleider is nauwelijks bekend met (het toeleiden naar) Join us en heeft zelf geen leerlingen verwezen. Ze wist ook niet of er een lijntje was tussen de zorgcoördinator en Join us. Ze had de naam Join us wel eens horen vallen. In het interview gaf ze naar aanleiding van de toelichting wel aan Join us een mooi initiatief te vinden voor eenzame leerlingen.

Mentor

De twee ondervraagde mentoren (van dezelfde school) gaven aan geen rol te hebben gespeeld in toeleiding naar Join us. Een van hen kende de stichting wel via een mentorleerling. Deze respondent dacht dat deze leerling in eerste instantie ondersteund was vanuit school. Maar dat zij daarna op eigen initiatief naar Join us is gegaan.

De andere mentor gaf aan dat de schoolmaatschappelijk werker waarschijnlijk leerlingen doorverwijst omdat vooral zij te maken krijgen met jongeren die te kampen hebben met eenzaamheid. Zij heeft zelf geen jongeren doorverwezen.

Zorgcoördinator

Een van de 4 zorgcoördinatoren heeft zelf geen leerlingen doorverwezen naar Join us en heeft ook geen contact gehad. Wel hoort ze van onder meer het BJB dat zij soms een leerling naar Join us verwijzen. Deze respondent vindt het de taak van de school om veel aandacht te besteden aan het welbevinden van leerlingen op sociaal-emotioneel gebied. Door het interview heeft ze een beter beeld gekregen van Join us en gaf aan Join us nu als een goede optie te zien, onder andere omdat deze interventie buiten school plaats vindt en jongeren in de vrije tijd contacten kunnen op doen. Ze gaf aan dat de rol van de school in de verwijzing beperkt is tot motiveren. School kan Join us daarbij noemen als een mogelijkheid om aan sociale vaardigheden en eenzaamheid te werken maar dit is geen garantie dat de leerling er daadwerkelijk gebruik van zal maken.

De drie andere zorgcoördinatoren spelen een meer actieve rol in het bekendmaken en toe leiden van leerlingen. Een van hen vond het haar taak om bij signalen gepaste acties uit te zetten en zo te zorgen dat de leerling zich wat beter gaat voelen. Een verwijzing naar Join us is dan een van de mogelijkheden. Ze heeft dit enkele keren gedaan. Ze is bekend geraakt met de stichting door informatiemateriaal zoals posters en folders, maar heeft nooit contact gehad met medewerkers. Ze gebruikt het informatiemateriaal om leerlingen en ouders te informeren en door te verwijzen maar daar blijft het dan ook bij. De mentor zal de voortgang mogelijk verder volgen.

Een andere zorgcoördinator heeft zelf drie jaar geleden contact gehad met de oprichtster van Join us die informatie en een websiteadres heeft achtergelaten. Deze informatie is vervolgens overgedragen aan de zorgcoaches en in alle teamvergaderingen. Onlangs heeft ze nieuw promotiemateriaal gekregen. Ze vond Join us een mooie interventie voor leerlingen die sociale contacten makkelijker willen kunnen leggen en onderhouden. Vooral omdat het buiten school plaats vindt waardoor de leerling er onbevangen zonder 'geschiedenis' naar toe kan gaan. Deze zorgcoördinator wist niet hoeveel leerlingen aan Join us deelnemen, maar heeft de mogelijkheid zeker met vijf leerlingen besproken. Ze gaf aan dat er nog wel wat te verbeteren valt in de coördinatie wat betreft aanmelding en terugkoppeling. Ze heeft nu te weinig overzicht wie er deelnemen. Dat is vooral van belang als het niet goed gaat met een leerling.

De vierde zorgcoördinator heeft dit jaar twee leerlingen doorverwezen. Ze was bekend via promotiemateriaal dat ze via de teamleider had gekregen. Poster is opgehangen op school en alle mentoren van klas 1 en 2 (30 klassen) zijn geïnformeerd. Toen ze twee leerlingen in beeld kreeg heeft ze zelf contact gelegd met de oprichtster omdat de drempel voor leerlingen vaak nog wel groot is. Er is toen een afspraak gemaakt met de leerlingen voor deelname. "Hoewel ik de ernst van hun eenzaamheid eigenlijk niet verontrustend vond was het toch een welkom aanbod". Via de leerlingen heeft ze gehoord dat het leuk was geweest. Maar verdere terugkoppeling was er niet.

Terugkoppeling van school naar ouders

Alle respondenten gaven aan dat het belangrijk en vanzelfsprekend is dat ouders geïnformeerd worden over eventuele problemen en zorgen die bij hun kind zijn gesignaleerd. Maar ook over programma's die op school worden aangeboden en verwijzingen naar externe hulpverleners. Een van de respondenten gaf aan bij signalering van eenzaamheid eigenlijk altijd eerst in gesprek te gaan met de leerling. Op het moment dat ze het gevoel heeft dat er iets mee gedaan moet worden, worden de ouders gebeld. De betreffende leerling wordt daarover in de meeste gevallen wel eerst geïnformeerd. Alleen bij direct gevaar kan dit zonder instemming van de leerling.

Een van de respondenten benadrukte dat de driehoek ouders, leerling, school in balans moet zijn. "Als dit verband niet klopt dan ben je nergens en kun je het kind ook niet vooruit helpen". De mentor is de grote signaleringsbron en het eerste aanspreekpunt voor ouders. Zij zijn dan ook heel belangrijk. Maar ook zorgcoördinatoren en teamleiders hebben veel gesprekken met ouders.

De rol van de meeste respondenten is beperkt tot de signalering en doorverwijzing. Zo ook naar een interventie als Join us. Aanmelding gebeurt in de meeste gevallen door de leerlingen en ouders zelf. Het hangt van de leerling en ouders af of de school vervolgens op de hoogte worden gesteld van het verloop en resultaat. Dit is zeker geen vanzelfsprekendheid.

Terugkoppeling van Join us naar school

Geen van de respondenten gaf aan dat er sprake was van terugkoppeling vanuit Join us naar school over aanmelding en voortgang. Een teamleider dacht dat deze terugkoppeling plaats vond via de betreffende groepsleider van Join us. Een andere teamleider vertelde dat er normaal gesproken met externe zorgorganisaties wel terugkoppeling plaatsvindt. Volgens twee respondenten (een mentor en een teamleider) was er (waarschijnlijk) geen terugkoppeling naar school. Drie zorgcoördinatoren gaven aan dit zelf niet te hebben maar te verwachten dat dit via de mentor zou lopen. Zij waren hier echter niet zeker van, maar vinden het eigenlijk wel belang

vinden als deze onderlinge terugkoppeling er zou zijn. Enkele respondenten gaven aan soms aan de leerlingen te vragen hoe het met ze gaat.

De meeste respondenten gaven aan een terugkoppeling wel van belang te vinden. Een respondent vond het goed om te horen dat een leerling is aangesloten bij Join us en in grote lijnen een terugkoppeling te krijgen van de voortgang. Vooral om zo een 'totaalplaatje' te kunnen krijgen als een leerling nog meer problemen heeft en ook andere zorg nodig heeft. Maar een van de teamleiders begrijpt ook dat er voor leerlingen en ouders een verschil is tussen thuis en school en vrije tijd en school. 'Soms willen ouders ook wel even los van alles een eigen traject starten maar het is natuurlijk wel goed om van elkaar te weten wat er speelt'. Gezien de privacy is het volgens deze respondent niet nodig om daarbij de ins en outs te kennen.

4.5 Wat kan Join us doen om scholen te motiveren eenzaamheid bij jongeren te signaleren en hen naar Join us toe te leiden?

Deze deelvraag is alleen beantwoord vanuit praktijkgericht onderzoek. Daarbij zijn diverse ideeën geopperd. Deze zijn als volgt samengevat.

Persoonlijk gesprek teamleider en zorgcoördinator

Zes van de negen respondenten hebben Join us als tip gegeven om de organisatie bekend te maken aan de hand van een persoonlijk gesprek met de teamleider of zorgcoördinator. Bij twee van hen is dit in het verleden ook zo gegaan en deze werkwijze is zowel door teamleider als zorgcoördinator als prettig ervaren. Op deze manier kan duidelijker wordt uitgelegd wie Join us is, wat ze te bieden heeft en hoe scholen leerlingen kunnen motiveren om naar hen te verwijzen.

Twee zorgcoördinatoren hadden wel van Join us gehoord via hun teamleider, maar zouden het op prijs stellen om ook zelf kennis te kunnen maken. Een gezicht doet ook meer dan mailen, bellen of folders en posters. Het zal de school motiveren om de Join us onder de aandacht te brengen bij ouders, leerlingen en mentoren. Daarnaast is de verwachting dat de terugkoppeling soepeler verloopt als je elkaar al eens ontmoet hebt.

Presentatie of workshop voor het team ondersteuning, mentoroverleg en docententeam

Zeven respondenten waren voorstander van een presentatie of workshop aan het team ondersteuning of mentoroverleg met als aandachtspunten doelgroep, doelstellingen en werkwijze. Daarnaast is genoemd: het geven van informatie over de mate waarin eenzaamheid voorkomt, de problemen die daarbij worden ervaren, de mogelijkheden om dit te signaleren en de drempel voor jongeren om hier iets aan te gaan doen en de wijze waarop ze hierbij geholpen kunnen worden. Vooral voor mentoren is een presentatie van belang omdat zij dicht bij de leerlingen staan, maar op dit moment nog het minste contact hebben met Join us. Ook het docententeam is genoemd omdat deze mogelijkheid dan nog sneller onder de aandacht van leerlingen en ouders zal komen. Tip voor Join us is om rekening te houden met de jaarplanning van school.

Voorlichting voor ouders en leerlingen

Twee mentoren gaven aan dat het wenselijk zou zijn om voorlichting te laten geven door Join us aan geïnteresseerde leerlingen of aan de hele klas in de (mentor)lessen. Dit zou voor meer bewustzijn kunnen zorgen en een waardevolle discussie opleveren. Ook het organiseren van een thema-avond (tijdens de algemene ouderavonden) zou positief kunnen werken.

Promotiemateriaal

Zeven respondenten noemden 'pakkende' posters en folders als (ondersteunend) middel om Join us op school meer bekend te maken. Vier van hen hadden dit materiaal zelf al verspreid onder zorgcoördinatoren, teamleiders en mentoren en herkenbaar opgehangen voor leerlingen. De overige respondenten hadden zelf nog niets gezien. De meningen over de effectiviteit van promotiemateriaal verschilden.

Andere genoemde opties waren: meer aandacht via social media, op beeldschermen op school (kabelkrant) en de website van de school.

Inzet jongeren

Vijf respondenten gaven als tip om jongeren in te zetten om hun leeftijdsgenoten te motiveren. Vier van hen spraken de voorkeur uit voor ervaringsdeskundige jongeren die aan Join us deelnemen of al zijn uitgestroomd. Zij kunnen als ambassadeurs vanuit hun eigen (positieve) ervaringen andere gelijkgestemde jongeren motiveren en activeren om ook de stap te maken. Een teamleider gaf daarbij aan dat dit wel kwetsbaar kan zijn als het klassikaal gebeurt. Voorlichting aan een select groepje geïnteresseerde leerlingen is minder risicovol.

Twee respondenten vonden het een sterk idee om gebruik te maken van de maatschappelijke stage (van 30 uur). Een teamleider, die nauw samenwerkt met Join us, had daar een duidelijk idee bij. "Door bijvoorbeeld 3 leerlingen uit het 3de of 4de jaar te koppelen aan Join us kunnen ze samen een presentatie geven aan teamleiders, directie of leerlingen, iets schrijven in de leerlingenkrant of op de beeldkrant zetten. Leerlingen met affiniteit voor de hulpverlening kunnen zo ook al ervaring opdoen met dit werkveld."

Succesverhalen onder de aandacht brengen van scholen

Zeven respondenten adviseerden om Join us vooral te promoten op de onderdelen waarin zij zich onderscheidt van de andere interventies op het gebied van sociale weerbaarheid en eenzaamheid, te weten de vrijetijdsbesteding en het weekendgevoel. "Als school hoop je dat de opgedane ervaringen in trainingen en programma's ook worden toegepast buiten school". Join us wordt daarom gezien als ideale vervolgstap van bijvoorbeeld Rots en water en de SOVA-training.

Daarnaast spraken diverse respondenten uit dat hun positieve ervaringen kunnen helpen om andere scholen te overtuigen van de meerwaarde van Join us voor leerlingen met beperkte sociale vaardigheden en eenzaamheidsproblematiek. Een teamleider vroeg zich af of het mogelijk was om zelf een keer deel te nemen aan een groep om zo een beter beeld te vormen van de toegevoegde waarde.

Resultaten en progressie terugkoppelen

Zes respondenten gaven als tip om de resultaten en vorderingen van leerlingen goed terug te koppelen naar school. Bijvoorbeeld met behulp van uitspraken en quotes van de jongeren zelf. Zij stelden het op prijs om zo hun leerlingen te kunnen volgen. Door regelmatig contact te hebben kunnen (nog meer) medewerkers van de school een beter beeld krijgen van de mogelijkheden en (positieve) resultaten Join us. Hierdoor zullen ze nog vaker doorverwijzen en kunnen leerlingen en ouders, met name in de aanmelding, beter worden voorgelicht en overtuigd. Goed voorbeeld doet goed volgen. De privacywet vraagt bij het delen van informatie aandacht. Betrokkenen moeten hiervoor altijd toestemming geven.

Ambassadeurs op school

Enkele respondenten (zorgcoördinator en teamleider) zien het als hun taak om Join us te promoten bij hun collega's en leerlingen. Maar ook aandacht te besteden aan het belang en de mogelijkheden om het probleem te signaleren. Daarbij werden vooral de mentoren genoemd maar ook wel het docententeam.

4.6 Welke rol hebben de scholen gespeeld bij de toeleiding en begeleiding van de deelnemende jongeren bij Join us?

Deze vraag is middels praktijkgericht onderzoek alleen voorgelegd aan de tien jongeren die deelnemen aan de activiteiten van Join us. Uit de interviews is duidelijk geworden dat zij op verschillende manieren bij deze organisatie terecht zijn gekomen.

School

Volgens acht jongeren heeft school geen rol gespeeld in de toeleiding naar Join us. Bij de andere twee had school een indirecte rol in de verwijzing. Een van hen kreeg eerst een verwijzing vanuit het zorgteam naar een medewerker van de 'gemeente' (Bureau Jeugd en Gezin) die vervolgens heeft doorverwezen naar Join us. Daarnaast gaf geen enkele jongere aan dat op hun school Join us (klassikaal) via docenten of mentoren onder de aandacht was gebracht. Opmerking hierbij is wel dat verschillende jongeren op een school zitten voor speciaal onderwijs ver buiten de gemeente waar Join us actief is.

Join us

Drie jongeren zijn bij Join us terecht gekomen via de medewerkers van Join us zelf. Twee van hen zaten al enige tijd bij Joli: de voorloper van de stichting en zijn door de oprichtster J. van Gerwe naar de interventie toe geleid. Een jongere kende een van de groepsbegeleiders van Join us omdat deze ook werkzaam was op de instelling waar deze jongere verbleef.

Ouders

Bij twee jongeren hebben de ouders de aanmelding verzorgd. Een van hen gaf aan dat zijn moeder een advertentie over Join us in de krant had gelezen en daarna contact had gezocht met de oprichtster. Bij twee jongeren hebben de ouders contact gelegd met een medewerker van de "gemeente" (BJG) en "Savant-zorg" omdat ze op zoek waren naar hulp voor hun kind. Een jongere vertelde dat zijn moeder bij de gemeente had gevraagd naar een passende vrijetijdsbesteding.

Gemeente

In de meeste gevallen heeft het BJJ of CJG van de gemeente de grootste rol gehad in de toeleiding. In vier gevallen droeg de gemeente Join us aan als optie, waarna doorverwijzing volgde.

Begeleiding

School

Zes jongeren gaven aan zelf niet te vertellen op school (aan mentoren/medewerkers team ondersteuning) over hun deelname aan Join us. Twee van hen wilden Join us en school graag gescheiden houden.

Volgens vier jongeren was school op de hoogte van hun deelname. Bij een van hen kwam dit aan de orde bij begeleidingsgesprekjes. Bij de andere drie werd er wel eens naar Join us gevraagd door docent, mentor of een medewerker van het team ondersteuning. Deze jongeren ervoeren dit niet als begeleiding maar omschreven dit meer als 'smalltalk'. Vier jongeren vertelden dat ze op school (intensieve) begeleiding kregen, maar dat deze vooral gericht is op de ontwikkeling van de jongere op school. De meerderheid ziet de begeleiding als minimaal.

Medewerker BJJ of CJG van de gemeente

Vier jongeren kregen begeleiding vanuit de 'gemeente'. Dit betreft een maatschappelijk werker, 'gemeentemedewerker' of 'Savantzorger'. Binnen deze begeleiding werd ook stilgestaan hoe de jongeren het bij Join us vonden.

Bij een jongere speelde de gemeente een rol in de toeleiding naar Join us, maar vond geen verdere begeleiding plaats.

Ervaringen

Alle jongeren gaven aan Join us leuk te vinden en graag naar de groep te gaan. De reacties varieerden van leuk, heel leuk tot super. De sfeer werd door hen omschreven als gezellig. Daarnaast werd aangegeven dat zij hier nieuwe contacten opdoen. Twee jongeren vertelden dat ze ook buiten de groep afspraken met andere groepsleden. Volgens een jongere is er veel communicatie en begrip binnen de groep en ruimte om dingen uit te praten. Een andere jongere gaf aan dat er wel eens ruzie is, maar dat deze dan altijd weer werd opgelost.

Volgens enkele jongeren wijkt Join us af van andere trainingen of therapieën omdat plezier maken centraal staat en er minder gewerkt wordt met vragenlijsten. Ook werd benoemd door een deelnemer die al verschillende trainingen had gevolgd, dat alleen Join us gericht is op het maken van (nieuwe) vrienden. Een andere jongere vond ook dat Join us in vergelijking tot andere therapieën of weekendgroepen, zich meer richt op het onderhouden en behouden van contacten.

Progressie

In zeven van de tien interviews is het onderwerp progressie bij de jongeren duidelijk aan de orde gekomen. De meesten gaven daarbij aan dat de reden voor deelname aan Join us is het vergroten van hun sociale netwerk. Twee van hen gaven aan dat zij duidelijke progressie hebben geboekt. Een jongere heeft inmiddels een vriendengroep opgebouwd en gaat met een groepje fitnesssen. De andere jongere vertelde dat hij door Join us naar de scouting is gegaan en daar nu vrienden heeft.

Vier jongeren gaven aan zelf ook progressie te zien maar in mindere mate. Drie van hen vertelden dat zij wat meer zelfvertrouwen hebben gekregen en gemakkelijker contact durven te leggen (op school) met leeftijdsgenoten. Daarbij gaf een jongere aan dat hij op school minder vaak negatieve reacties krijgt en kinderen vriendelijker tegen hem zijn dan voorheen.

Een jongen gaf aan deel te nemen aan Join us vanwege concentratieproblemen. Hij vond het leuk om met andere jongeren activiteiten te doen, maar had naar eigen zeggen voor Join us al verschillende vrienden. Hij heeft wel geleerd om beter gesprekjes te voeren, ook richting ouders.

Tips aan scholen om meer jongeren toe te leiden naar Join us

De meeste jongeren hebben diverse tips gegeven hoe Join us kan zorgen dat meer jongeren mee gaan doen aan de activiteiten. Vier van de tien jongeren vonden dat docenten (klassikaal) zouden moeten uitleggen wat Join us inhoudt. Een van hen vond het een goed idee om dit te laten doen door iemand van Join us, bijvoorbeeld tijdens een soort van 'info ochtend'.

Vier jongeren hebben in het verleden al geprobeerd om zelf andere leerlingen te motiveren om ook naar Join us te gaan. Bij een paar van hen is dit succesvol gebleken. Deze jongeren zijn van plan om dit in de toekomst te blijven doen.

Twee jongeren hebben hier geen behoefte aan. Argumenten waren o.a.:

- Ik vind het heel moeilijk om dit te doen
- Ik wil Join us splitsen van mijn andere vriendengroepen
- Join us is te ver weg is voor de meeste medeleerlingen (met gedragsproblemen) op mijn school voor speciaal onderwijs
- Mijn klasgenoten hebben al voldoende vriendjes.

Drie jongeren gaven als tip om posters op te hangen op school en Join us meer bekend te maken via de schoolomroeper die in alle klassen te horen is. Een jongere vond het de taak van de docent om te signaleren welke leerlingen misschien eenzaam zijn en deze dan te benaderen.

Zeven respondenten vonden het een goed idee om jongeren die al bij Join us zitten, in te zetten om andere jongeren te motiveren. Enkele van hen zouden dit zelf ook wel willen doen. Argumenten daarbij waren dat jongeren Join us beter kunnen aanprijzen, dan leerkrachten die een "meer saai en schools" imago hebben. En het wordt dan ook eerder gezien als een school gerelateerde activiteit. Een jongere gaf daarbij wel aan dat het klassikaal bespreekbaar maken soms lastig kan zijn en dit beter individueel kan gebeuren.

De twee jongeren die op een school voor speciaal onderwijs zitten, zagen dit minder zitten omdat hun school te ver weg was. Maar ook zij dachten dat het inzetten van jongeren op reguliere scholen wel effectief kan zijn. Een ander argument was dat het jongeren op speciaal onderwijs toch niet zou interesseren en dat zij minder geschikt zouden zijn voor de groepen van Join us.

5. Conclusies

De conclusies zijn beschreven in hoofdstuk 5. Daarbij wordt waar mogelijk een relatie gelegd met de resultaten uit het theoretisch kader. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een eindconclusie.

5.1 Wat wordt onder eenzaamheid verstaan en wat zijn de risicogroepen bij jongeren?

Eenzaamheid is zowel in de literatuur door van Tilburg en de Jong Gierveld (2007) als door de ondervraagde mentoren, zorgcoördinatoren en teamleiders omschreven als het subjectief ervaren van een onplezierig of ontoelaatbaar gemis aan (kwaliteit van) bepaalde sociale relaties. Daarbij kan het aantal contacten met andere mensen geringer zijn dan men wenst (sociale eenzaamheid), of de kwaliteit van de gerealiseerde relaties blijft achter bij de wensen (emotionele eenzaamheid). Het is een ervaring die moeilijk van buitenaf is waar te nemen.

Eenzaamheid wordt door vrijwel alle respondenten gezien als een probleem. Ook dit wordt onderschreven vanuit onderzoek waaronder de gezondheidsmonitor 12 t/m 18-jarigen van de GGD BZO uit 2015. Het kan leiden tot een sociaal isolement, mentale problemen (depressie), een lager zelfbeeld, lichamelijke problemen, verminderde cognitie of andere gedragsmatige problemen (roken, drinken). Vanuit het praktijkgericht onderzoek wordt bevestigd dat leerlingen hierdoor veel hinder kunnen ervaren, maar dat de problematiek vaak verborgen blijft.

Matige eenzaamheid komt voor bij een op de vijf jongeren van 12 t/m 18 jaar en (zeer) ernstige eenzaamheid bij 3% van deze leeftijdsgroep. Dit betekent dat in een klas van 30 leerlingen, gemiddeld zes leerlingen in bepaalde mate eenzaam zijn.

Risicogroepen

Zowel in de literatuur als het praktijkgericht onderzoek worden meerdere risicogroepen genoemd.

Beperkte sociale vaardigheden: jongeren die sociale vaardigheden missen om (bevredigend) contact te leggen of voor zichzelf op te kunnen komen. Volgens de respondenten binnen school is dit voor hen de belangrijkste risicogroep.

Beperkt sociaal netwerk: jongeren die geen behoefte heeft aan een sociaal netwerk en jongeren die hier wel behoefte aan hebben, maar geen aansluiting vinden.

Gevoelig voor groepsdruk en social media: volgens de respondenten is het gebruik van social media voor jongeren steeds crucialer geworden om een sociaal netwerk op te bouwen en te onderhouden. Leerlingen ervaren soms te veel druk om er gebruik van te maken en er zo bij te horen. Onderzoek van de GGD Brabant-Zuidoost (2015) laat eveneens zien dat social media gevoelens van eenzaamheid kunnen versterken.

De onzichtbare groep met een laag zelfbeeld: deze kwetsbare leerlingen hebben het gevoel er niet bij te horen of geen aansluiting te hebben en vragen niet om hulp op school of in hun omgeving. Dit kan zelfs uitmonden in depressieve gedachten of suïcidale gedachten. De druk van social media is daarbij een extra negatieve factor. Dit wordt ondersteund vanuit het theoretisch kader.

5.2 Wat is de werkwijze van Join us op het gebied van eenzaamheid?

De Stichting Join us zet zich sinds 2016 in om een preventieve en kostenbesparende oplossing te vinden voor jongeren die zich alleen voelen en daar verandering in willen brengen. De missie is: "eenzaamheid onder jongeren tussen 12 en 25 jaar terugdringen door hen samen te brengen en te helpen op een krachtige en positieve manier sociaal redzaam te worden".

De methodiek is gebaseerd op vijf pijlers: preventief en laagdrempelig, eigen kracht versterken, intrinsieke motivatie, peer-to-peer leren en plezier. De groepsbegeleiders passen interventies toe gericht op de onderliggende mechanismen die eenzaamheid veroorzaken. Tweewekelijks op vrijdagavond wordt gewerkt aan het ontwikkelen van een positief zelfbeeld, verbeteren van sociale vaardigheden, het invullen van vrije tijd en het opbouwen en onderhouden van een eigen passend netwerk. Succeservaringen en ervaringsleren staan op de voorgrond. De doelgroep bestaat uit jongeren met onvoldoende sociale vaardigheden en jongeren die deze wel bezitten maar onvoldoende toepassen vanwege een negatief (zelf)beeld. Resultaten en progressie wordt gemeten aan de hand van tussentijdse- en eindevaluaties en samen met de Radboud Universiteit geanalyseerd. Join us zorgt ervoor in beeld te blijven door gebruik te maken van social media, kennismakingsgesprekken met scholen en andere verwijzers, een website, inloopbijeenkomsten en promotiematerialen. Huisartsen, (zorg)professionals en gemeenten zijn belangrijke partners.

5.3 Op welke wijze kan eenzaamheid bij jongeren op scholen worden gesignaleerd?

Uit het theoretisch kader blijkt dat eenzaamheid onder jongeren vooral zichtbaar wordt in de schoolomgeving. Ook alle respondenten binnen het praktijkgericht onderzoek hebben eenzame jongeren in beeld. Dit betreft vaak leerlingen die minder aansluiting hebben of geïsoleerd gedrag vertonen. Zij vallen op in de aula, de pauze of het schoolplein. In de klassen worden eenzaamheid en beperkte sociale vaardigheden vooral gesignaleerd door docenten bij groepsvorming bij het maken van groepjes om samen opdrachten te doen en het naast elkaar gaan zitten.

De mentor heeft een heel belangrijke rol in de signalering. Zij geven aandacht aan het versterken van sociale weerbaarheid, het groepsgebeuren en het samenwerken tijdens speciale programma's en de mentorlessen, zoals het preventieve programma 'Rots en water' dat aan alle leerlingen wordt aangeboden. Op een school krijgen alle kinderen van de eerste klas (VMBO / praktijk) preventief een SOVA-training aangeboden. Ook het programma 'Over de streep' leent zich om kwetsbare leerlingen in beeld te krijgen. Leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben worden vaak verwezen naar de zorgcoördinator. In een aantal gevallen geven de ouders een signaal af aan de mentor, bijvoorbeeld bij het 10-minutengesprek. De mentor kan vervolgens met de leerling in gesprek gaan. In tweede instantie wordt doorverwezen naar zorgteam of zorgcoördinator. Als een kind in beeld is worden ouders meestal geïnformeerd en op de hoogte gehouden door de mentor.

Zorgcoördinatoren zien leerlingen in de meeste gevallen pas als ze met een bepaalde zorgvraag zijn doorverwezen. Deze zorgvraag kan betrekking hebben op beperkte sociale vaardigheden of eenzaamheid. Het kan zijn dat de leerling binnenkomt met een andere problematiek. Maar dat uit de gesprekken duidelijk wordt dat er (ook) sprake is van eenzaamheid. In een aantal gevallen wordt dan het zorgteam geraadpleegd. Dit bestaat o.a. uit ambulante begeleiders (AB-ers), kinderpsycholoog, JGZ-arts of verpleegkundige en de zorgcoördinator.

Ook de teamleider krijgt de leerlingen meestal pas in beeld via docenten of mentoren. Deze functie wordt omschreven als overkoepelende mentor, die meestal ook de zorgcoördinatoren aanstuurt. Op één school wordt eenzaamheid gesignaleerd met behulp van vragenlijsten gericht op depressiepreventie: het STORM-project.

Volgens teamleiders en zorgcoördinatoren biedt Join us geen ondersteuning op het gebied van signalering van eenzaamheid. De behoefte aan een workshop of powerpointpresentatie wordt ook niet ervaren omdat de signalen van eenzaamheid voor hen duidelijk genoeg zijn.

5.4 Welke acties volgen er na signalering?

Als het probleem duidelijk in beeld is zijn er diverse ondersteuningsmogelijkheden waar een leerling gebruik van kan maken. De zorgcoördinator maakt meestal zelf een afweging wat bij de jongere past. Deze mogelijkheden worden besproken met de leerling en de ouders. Zij maken uiteindelijk een keuze. De rol van de school is beperkt tot het bekend maken van de mogelijkheden met behulp van folders, website of een gesprek over de ervaringen van andere leerlingen.

De diverse ondersteuningsmogelijkheden, genoemd binnen het praktijkgericht onderzoek, zijn zowel individueel als groepsgericht. Het individuele aanbod bestaat uit licht ambulante hulpverlening (niet therapeutisch van aard) in de vorm van gesprekken of coaching door een ambulant begeleider of jeugdpsycholoog. Voor zwaardere ambulante hulpverlening kan worden verwezen naar BJG (Bureau Jeugd en gezin) of CJG (Centrum Jeugd en Gezin) en GGZ.

Binnen het groepsgerichte aanbod zijn diverse voorbeelden genoemd die binnen de klas worden uitgevoerd zoals het maken van de klassenindelingen, plattegronden en het bespreekbaar maken van het probleem in de mentorgroep door eenzaamheid letterlijk te noemen dan wel bedekt te bespreken. Maar de klas kan ook verantwoordelijk worden gemaakt om de betreffende leerling meer te betrekken en het groepsgevoel te versterken, bijvoorbeeld door samen een lunch te organiseren. Daarnaast zijn er de groepsgerichte trainingen voor risicokinderen.

De meeste trainingen zijn gericht op het versterken van de sociale vaardigheden en weerbaarheid. Maar ook jongeren die sociaal vaardig zijn en een sociaal netwerk hebben kunnen zich eenzaam voelen. Het aanbod, specifiek gericht op eenzaamheid, is zeer beperkt. Binnen de literatuur zijn geen interventies gevonden om eenzaamheid te voorkomen of aan te pakken. Alleen cognitieve gedragstherapie wordt genoemd om de eigen beleving (van de eenzaamheid) te verbeteren. Buiten school bestaat het aanbod voor jongeren met eenzaamheidsproblematiek onder andere uit programma's voor specifieke vrijetijdsbesteding. Hierbij zijn binnen het praktijkgericht onderzoek genoemd sportprogramma's (bijv. via sportfonds), programma's van het jongerenwerk en andere vormen van vrijetijdsbesteding zoals Join-us

Toegevoegde waarde van Join us t.o.v. de andere genoemde mogelijkheden

School beperkt zich tot het leren omgaan met elkaar op school. Daarnaast zijn de meeste programma's die nu worden aangeboden (Rots en water, SOVA-training) slechts indirect gericht op eenzaamheidsproblematiek. Join us voegt hier duidelijk iets aan toe door de onderliggende mechanismen aan te pakken. Jongeren leren om in hun vrije tijd met andere jongeren om te kunnen gaan zonder de regels en richtlijnen die een school daaraan stelt (bijv. antipestregels). Door het weekendgevoel en de vrijetijdsbesteding is het een aanvulling op serieuze programma's zoals SOVA-trainingen en ambulante hulpverleningsgesprekken. De drempel om gebruik te maken is voor jongeren lager omdat plezier voorop staat i.p.v. serieus werken aan jezelf. Voor deelname is geen zorgindicatie nodig.

Toeleiding en terugkoppeling

Op twee scholen vervult de teamleider een zeer actieve rol bij het geven van bekendheid aan de mogelijkheden van Join us aan o.a. docenten en mentoren. Zij zijn zelf bekend geraakt met de mogelijkheden middels persoonlijke gesprekken met de oprichtster. Ze hebben (in)direct al verschillende leerlingen doorverwezen. De uiteindelijke verwijzing wordt meestal gedaan door de mentor. Ook enkele zorgcoördinatoren hebben Join us bekend gemaakt bij zorgteams en mentoroverleg. Daarbij is dankbaar gebruik gemaakt van ondersteunende promotiematerialen.

Het blijft voor zorgcoördinatoren meestal onduidelijk van welke extern aanbod een kind gebruik maakt. Ook terugkoppeling vanuit ondersteuningsprogramma's zoals Join-us is vaak minimaal. Dit heeft onder andere te maken met de privacywet en het feit dat Join us geen school gerelateerde interventie is. Soms zijn de mentoren wel op de hoogte. Zij horen dit dan van de leerling of ouders. Gezien de geringe terugkoppeling is de progressie door deelname aan Join us lastig vast te stellen. Maar als school wel op de hoogte is, zien ze meestal een positieve invloed. Zo komt deze groep minder in beeld met zorgvragen binnen het zorgteam. Sommigen leerlingen lijken beter in hun vel te zitten. Ze hebben een positievere uitstraling en lijken opgewekter. In hoeverre deelname ook de sociale vaardigheden versterkt, vonden de respondenten nog lastig te zeggen.

5.5 Wat kan Join us doen om scholen te motiveren eenzaamheid bij jongeren te signaleren en hen naar Join us toe te leiden?

De belangrijkste tip aan Join us is om meer en vaker van zich te laten horen en daarbij meerdere middelen in te zetten op verschillende momenten met veel aandacht voor het persoonlijke contact. Het gebruik van folders, flyers, advertenties, beeldkrant op school, facebook, videofilmmpjes, posters, website en ander visueel en schriftelijk materiaal zijn belangrijk ter ondersteuning, maar onvoldoende als hier geen persoonlijke toelichting bij wordt gegeven. Promotiematerialen gaan pas leven als er een gezicht bij hoort liefst met persoonlijke verhalen en ervaringen. De inzet van jongeren en (ex-)deelnemers aan Join us is meerdere malen genoemd.

Het eerste gesprek met nieuwe scholen kan het beste worden gevoerd met teamleider of zorgcoördinator. Face to face contact heeft de voorkeur boven bellen of mailen. In dit gesprek moet duidelijk worden wat de visie, doelgroep en werkwijze is. Het geven van een presentatie of workshop aan het zorgteam, mentorenoverleg en het docententeam wordt ook als waardevol beoordeeld. De presentatie voor mentoren en zorgteam zou jaarlijks herhaald moeten worden. Uit het praktijkgericht onderzoek blijkt dat een aantal geïnterviewden nog amper bekend is met Join us terwijl school een samenwerkingsrelatie had en ze openstonden voor een interview.

Het inzetten van ervaringsdeskundigen wordt een sterk middel genoemd om leeftijdsgenoten te activeren om naar Join us te gaan bij zowel scholen met als zonder samenwerkingsrelatie. Dit kunnen jongeren zijn die momenteel aan de activiteiten deelnemen of dit hebben gedaan. Maar ook jongeren die niet tot de doelgroep van Join us behoren. Daarbij is geadviseerd om gebruik te maken van de maatschappelijke stage. Leerlingen met affiniteit voor de hulpverlening kunnen zo al ervaring opdoen met dit werkveld.

In het praktijkgericht onderzoek wordt Join us geadviseerd om veel aandacht te besteden aan de vrijetijdsbesteding en het weekendgevoel. Op deze punten onderscheid Join us zich van de interventies op school en andere meer therapeutische programma's. De toegevoegde waarde van Join us is ook dat het een ideale vervolgstap is, om de opgedane ervaringen en vaardigheden van andere trainingen (Rots en water en SOVA-training) in de praktijk toe te passen.

Door meer terugkoppeling naar de school over de progressie van leerlingen zal Join us meer bekend worden en er in de toekomst vaker naar worden verwezen.

5.6 Welke rol hebben de scholen gespeeld bij de toeleiding en begeleiding van de deelnemende jongeren bij Join us?

Alle jongeren ervaren Join us als een prettige en plezierige interventie. Zij doen nieuwe contacten (vrienden) op, waarbij ze kunnen oefenen om contacten op te bouwen en onderhouden. Het vergroten van het sociale netwerk is bij de meerderheid dan ook de motivatie om bij Join us te blijven. Ze geven aan dat er veel communicatie en begrip is binnen de groep en noemen Join us anders dan andere trainingen/interventies omdat plezier maken centraler staat in plaats van serieuze doelen (met vragenlijsten) van andere programma's waar ze soms ook aan deelnemen.

De tien geïnterviewde jongeren zijn op verschillende manieren bij Join us terecht gekomen. Slechts bij twee van hen heeft school hierbij een indirecte rol gespeeld. Bij de overige jongeren hebben ouders, de gemeente (BJG of CJG) of medewerkers van Join us, de belangrijkste rol gehad.

Geen van hen gaf aan dat Join us door docenten of mentoren (klassikaal) onder de aandacht was gebracht. Ook de begeleiding op school wordt door de jongeren minimaal genoemd. De helft van hen krijgt wel begeleiding vanuit de gemeente (maatschappelijk werker, Savant zorg).

Er wordt volgens de jongeren door docenten en mentoren ook niet over Join us gepraat. Soms is er wel eens naar gevraagd, maar dit wordt omschreven als smalltalk. De jongeren vinden dit wel fijn.

Uit de resultaten blijkt dat alle jongere progressie bij zichzelf opmerken. Maar deze is bij sommige deelnemers groter is dan bij andere. Hoewel het nog niet altijd lukt om buiten de groep van Join us vrienden te maken, hebben ze bijvoorbeeld minder last van negatieve ervaringen zoals pesten.

De belangrijkste tips die de jongeren gaven aan de scholen om meer jongeren enthousiast te maken was om klassikaal aandacht te besteden aan Join us, al dan niet door een groepsbegeleider. Maar ook het ophangen van 'pakkende' posters op scholen. De meeste jongeren vonden het ook een goed idee om hiervoor jongeren in te zetten die al bij Join us zitten. Een enkeling heeft Join us al eens onder de aandacht gebracht van leeftijdsgenoten en wil hier zelf wel een rol in spelen.

5.7 Eindconclusie

Vanuit literatuurstudie en praktijkgericht onderzoek is het antwoord op onderstaande hoofdvraag als volgt samen te vatten.

"Hoe kunnen scholen voor voortgezet onderwijs gemotiveerd worden om eenzaamheid bij jongeren van 12 tot 18 jaar te signaleren en hen toe te leiden naar Join-us?"

Voor scholen waarmee Join us al een samenwerkingsrelatie heeft is het van belang om de bestaande contacten uit te breiden en te verdiepen. Het is vooral zinvol te zorgen voor korte lijntjes met mentoren. Dit kan middels een (jaarlijkse) presentatie in het mentoroverleg over visie, doelgroep en werkwijze. Informatie over signalering van eenzaamheid is al voldoende bekend.

Meer terugkoppeling over deelname en progressie van leerlingen met in achtneming van de privacywetgeving, wordt sterk aangeraden. Scholen vinden het belangrijk om hiervan in grote lijnen op te hoogte te zijn. En positieve ervaringen zullen mentoren en zorgcoördinatoren stimuleren om ook andere leerlingen met een gerust hart aan Join us toe te vertrouwen.

Ook ouders kunnen een rol spelen om de eenzaamheid van hun kind en de mogelijkheden van Join us, bij school onder de aandacht te brengen. Het blijft daarom nuttig om hen te informeren middels diverse promotiemiddelen en ouders en jongeren te motiveren om hun ervaringen met school te delen. Zo kunnen ook nieuwe scholen bekend worden met Join us. Dit geldt ook voor andere zorgverleners zoals CJG en BJG. Veel kinderen worden via hen verwezen en zij hebben meestal ook een relatie met de betreffende school.

Last but not least kunnen ook jongeren worden ingezet om school en medeleerlingen, bijvoorbeeld middels maatschappelijke stages, bekend te maken met eenzaamheid en activiteiten van Join us. Dit kunnen jongeren zijn die momenteel deelnemen, ooit hebben deelgenomen of jongeren die dit doen vanuit hun maatschappelijke stage.

Voor nieuwe scholen dient bovengenoemde aanpak vooraf te gaan aan een persoonlijk gesprek. Liefst met teamleider of zorgcoördinator zodat Join us een eigen gezicht krijgt. In dit gesprek wordt geadviseerd veel aandacht te besteden aan de toegevoegde waarde van Join us t.o.v. bestaande interventies: de vrijetijdsbesteding en het weekendgevoel en de kans wordt geboden om (sociale) vaardigheden die op school geleerd zijn, in de praktijk te brengen. Pakkende flyers en posters zijn van belang om de boodschap te onderstrepen en verder uit te dragen.

6. Discussie en aanbevelingen

Discussie en aanbevelingen staan centraal in hoofdstuk 6. Hierin wordt aan de hand van de onderzoekscriteria ingegaan op de vraag in hoeverre het onderzoek verantwoord en gedegen is uitgevoerd. Daarnaast worden bruikbare en praktijkrelevante aanbevelingen gedaan waarmee Join us aan de slag kan.

6.1 Kwaliteitscriteria

Validiteit en generaliseerbaarheid

Om de juiste conclusies te kunnen trekken is getracht de interne validiteit zo groot mogelijk te laten zijn (Verhoeven, 2011). Om dit te bereiken is veel aandacht besteed aan de operationalisatie. Hierdoor is het gelukt om bruikbare meetinstrumenten te ontwikkelen in de vorm van halfgestructureerde vragenlijsten. Het proefinterview met een verwijzer van een andere school heeft een aantal verbeteringen opgeleverd waardoor er tijdens het afnemen van de interviews geen wijzingen meer nodig waren en steeds dezelfde vragen aan de orde zijn geweest.

Ook is sprake van een zeker mate van polulatievaliditeit omdat de steekproef van scholen, verwijzers en deelnemers in grote mate een afspiegeling is van de betreffende populatie: de middelbare scholen in de regio. Overeenkomstige eigenschappen zijn dat alle scholen bekend waren met Join us, dezelfde samenwerkingspartners hebben en de zorgstructuur op een vergelijkbare wijze hebben ingericht. De gekozen populatie is echter niet helemaal gelijk aan de doelgroep, waarover in dit onderzoek uitspraken worden gedaan. Deze doelgroep betreft namelijk ook de scholen waarmee Join us (nog) geen samenwerkingsrelatie heeft. Dit type school is niet bevraagd. Het is van belang dit onderscheid in het oog te houden, kijkend naar de (eind)conclusie.

Uit het interview met J. van Gerwe (persoonlijke communicatie, 22 februari 2018) en literatuurstudie is duidelijk geworden dat mentoren, teamleiders en zorgcoördinatoren een rol spelen in de signalering en verwijzing van leerlingen. Het is gelukt om van elke partij minimaal twee respondenten te interviewen verdeeld over drie scholen zodat sprake is van evenredigheid. Hun antwoorden kwamen deels overeen en lijken generaliseerbaar.

De geïnterviewde deelnemers namen allemaal deel aan dezelfde groepsactiviteiten verdeeld over twee verschillende groepen. Ook deze de steekproef was daardoor willekeurig en representatief.

Bruikbaarheid

Om de bruikbaarheid van praktijkonderzoek zo hoog mogelijk te maken is het van belang om de opdrachtgevers nadrukkelijk bij het onderzoek te betrekken (Boeije et al., 2009). Achteraf kan gesteld worden dat het in de beginfase zowel voor de onderzoeker als voor de opdrachtgever (Join us) nog zoeken was welke hoofdvraag recht deed aan dat wat onderzocht diende te worden.

Gedurende het onderzoek heeft daarom structureel terugkoppeling plaatsgevonden met de opdrachtgever. Hierdoor is de vraag en behoefte steeds duidelijker geworden. Het beroepsproduct en de (praktijkrelevante) aanbevelingen zijn direct te gebruiken door Join us.

Betrouwbaarheid

Er is sprake van een getrianguleerd ontwerp omdat gekozen is voor een combinatie van theoretisch kader (literatuuronderzoek en deskresearch) en praktijkgericht onderzoek waarbij is gekozen voor twee groepen respondenten: de verwijzers en de deelnemers. De resultaten zijn vervolgens met elkaar vergeleken. Hierdoor is het gelukt om aannames te toetsen en te vertalen in betrouwbare conclusies. Daarnaast zijn hoofdvraag en deelvragen geoperationaliseerd middels begripsafbakening en zijn de meetinstrumenten tot stand gekomen. Om alle informatie te kunnen reproduceren, nauwkeurig te kunnen uitwerken en optimaal te kunnen vergelijken is het proces van categoriseren per deelvraag zorgvuldig doorlopen.

Toetsbaarheid en informativiteit

Bij dit onderzoek is een groot domein betrokken. Zo worden er naast de scholen verschillende andere partijen genoemd die een rol spelen bij dit sociaalagogisch vraagstuk. De hoofdvraag en doelstelling is nauwkeurig onderbouwd en onderverdeeld in zes deelvragen. Er is getracht in de vragen zo min mogelijk termen of begrippen met een normatief karakter op te nemen. In logische stappen is omschreven over welke doelgroep en vanuit welke context uitspraken gedaan zijn. En de resultaten zijn eenduidig beschreven.

6.2 Reflectie op het onderzoek en de uitkomsten

Wat valt op uit de resultaten en conclusies en wat roept dit op?

Signaleerders en verwijzers op school zijn bekend met eenzaamheid en de verschillende risicogroepen zoals beschreven in de literatuur.

Eenzaamheid speelt zich niet enkel af op school, maar zeker ook in de vrije tijd waarbij social media een steeds grotere rol spelen in het leven van jongeren en het ontstaan van eenzaamheid. Op welke wijze eenzame jongeren beter om kunnen gaan met social media en zich tegen de negatieve effecten kunnen weren, vraagt om nader onderzoek.

Scholen bieden allen (preventieve) trainingen en programma's aan gericht op de groepsvorming en het sociaal vaardig en weerbaar maken van (risico)leerlingen. Hiermee kan ook eenzaamheid (indirect) worden gesignaleerd. Daarnaast worden soms screenings/vragenlijsten afgenomen. Een interessante vraag hierbij is welke programma's het meest effectief zijn om eenzaamheid te kunnen signaleren en liefst ook te voorkomen of aan te pakken.

Scholen bieden ondersteuning aan kwetsbare, en mogelijk eenzame leerlingen, zowel individueel als groepsgeslacht. Daarbij worden na signalering klassikale interventies ingezet. Opvallend is dat de respondenten van mening verschillen of eenzaamheid dan als zodanig ook benoemd mag worden. Een nieuwe onderzoeksvraag kan zijn hoe eenzame jongeren deze verschillende aanpak ervaren.

Zoals gezegd is de belangrijkste tip aan Join om zich meer kenbaar te maken aan de verschillende partijen (mentoren, zorgcoördinatoren en teamleiders) op school. Het geven van een workshop/presentatie zien de scholen als zeer geschikt. De vraag hierbij is of ervaringsdeskundige jongeren hierbij ook een toegevoegde waarde kunnen hebben.

Join us wordt door de scholen geadviseerd om bij hun promotie naar andere scholen, te benadrukken dat de interventie goed aansluit op trainingen op school, omdat de jongeren dan kunnen leren om de geleerde vaardigheden ook buiten school toe te passen. Het is de vraag of juist deze leerlingen via school na afloop van de training te motiveren zijn om aan Join us te gaan deelnemen en of de methodiek van Join us (op vrijetijdsbesteding) bij hen aansluit.

De jongeren van Join us zien Join us als een plezierige interventie, waarbij ze kunnen oefenen in het opbouwen en onderhouden van contacten. De rol van de begeleiding op de achtergrond ervaren ze als zeer prettig. Uit deze conclusie kan worden afgeleid dat jongeren liever bezig willen zijn met elkaar dan met doelen van de groepsbegeleider. Dit roept de vraag op of jongeren de doelen (zie pijlers) nastreven die Join us beoogt. Komend jaar gaat de Radboud universiteit dit onderzoeken en met Join us optimaliseren.

6.3 Bruikbare en praktijkrelevante aanbevelingen

De conclusies en de reflectie op onderzoek en uitkomsten leiden tot onderstaande conclusies.

Breng Join us onder de aandacht van nieuwe scholen door het voeren van een persoonlijk gesprek met teamleider of zorgcoördinator, waarbij promotiemateriaal ondersteunend wordt ingezet.

Toelichting

Scholen die al samenwerken met Join us vonden het prettig om de interventie te leren kennen via een persoonlijk gesprek. Door face-to-face contact komt de informatie beter binnen dan per mail of telefoon en worden de lijntjes korter. Scholen gaven hierbij als tip om veel aandacht te besteden aan de toegevoegde waarde van de interventie, ten opzichte van de (hulpverlenings)interventies die al op school worden aangeboden of waarnaar wordt verwezen. Promotiemateriaal (folders, posters, website) heeft een ondersteunende functie waardoor de informatie beter blijft hangen. Maar kan ook gebruikt worden om Join us onder de aandacht te brengen van docenten, mentoren, zorgteam, leerlingen en ouders.

Wat betekent dit voor Join us?

Medewerkers, bestuur en groepsbegeleiders zullen, in de gemeente waar zij werkzaam zijn, contact moeten leggen met de zorgcoördinatoren of teamleiders van middelbare scholen. Daarbij is raadzaam om eerst een mail te sturen met ondersteunend informatiemateriaal (bijvoorbeeld factsheet) waarin de toegevoegde waarde van Join us duidelijk naar voren komt en daarna telefonisch contact op te nemen met de vraag om een afspraak te mogen maken.

Draag zorg voor meer en betere terugkoppeling naar de scholen over deelname en progressie van leerlingen die aan Join us deelnemen.

Toelichting

Scholen vinden het belangrijk om op de hoogte te worden gesteld, wanneer een jongere zich succesvol heeft aangemeld. Op deze manier kan een zorgcoördinator of mentor hiermee rekening houden in de persoonlijke begeleiding of bij eventuele andere doorverwijzingen.

Door ook periodiek de progressie van een leerling terug te koppelen, blijft Join us op het netvlies van de verwijzer. Door het delen van positieve ervaringen zal deze mogelijk vaker naar de interventie worden doorverwezen. Goed voorbeeld doet immers volgen!

Wat betekent dit voor Join us?

Join us dient te onderzoeken in hoeverre de privacywetgeving terugkoppeling toelaat. De wijze waarop jongeren en ouders hun goedkeuring moeten geven heeft aandacht nodig. Daarnaast zullen de groepsbegeleiders moeten worden geïnformeerd en geïnstrueerd over de te volgen werkwijze bij deze terugkoppeling. Daarnaast kan verder onderzocht worden aan welke informatie de scholen precies behoefte hebben.

Zet (ervaringsdeskundige) jongeren in op scholen om Join us bekend te maken bij zowel leerlingen en ouders als verwijzers (mentoren, zorgcoördinatoren en teamleiders).

Toelichting

Jongeren zijn beter in staat om leeftijdsgenoten te motiveren voor activiteiten dan volwassenen. Zij spreken de taal die aanspreekt en kunnen eventuele drempels hierdoor verlagen. Daarnaast zal een school voorlichting of een presentatie door ervaringsdeskundige leerling niet gauw weigeren. Deze voorlichting kan worden gegeven door deelnemers van Join us aan medeleerlingen maar ook aan docenten, mentoren en het zorgteam.

Daarnaast kunnen ook jongeren worden ingezet die niet aan Join us verbonden zijn. Ter voorbereiding zullen deze leerlingen zich verdiepen in de eenzaamheidsproblematiek en zo ook meer begrip te krijgen voor leerlingen die eenzaam zijn. De maatschappelijke stage is een ideale manier om hier invulling aan te geven. Hiervoor is een beroepsproduct ontwikkeld in de vorm van een kant en klare handleiding 'Ambassadeurs van Join us' die gebruikt kan worden door Join us in samenwerking met de scholen. Het beroepsproduct is verder uitgewerkt in hoofdstuk 7 (zie bijlage 5 voor de handleiding).

Wat betekent dit voor Join us?

Om deelnemende of uitgestroomde jongeren in te kunnen zetten zal Join us zich sterk moeten maken om hen hiervoor te motiveren en voor te bereiden op deze taak. Er zal nog onderzocht moeten worden wat deze jongeren hiervoor nodig hebben. Daarnaast is het raadzaam om uit te zoeken hoe de coaching en begeleiding eruit kan zien. Het ligt voor de hand dat de groepsbegeleiders deze taak op zich nemen.

Om jongeren in te kunnen zetten via de maatschappelijke stage zal Join us contact moeten leggen met degene die hiervoor op de betreffende school verantwoordelijk is. Daarnaast kan gebruik worden gemaakt van de handleiding in bijlage 5.

Conclusie

De verwachting is dat door het uitvoeren van bovenstaande aanbevelingen de schoolomgeving (mentoren en het zorgteam) op een krachtige wijze gemotiveerd wordt om eenzaamheid bij jongeren van 12 tot 18 jaar te signaleren en hen toe te leiden naar Join us. Hiermee wordt de doelstelling van dit onderzoek bereikt.

7. Beroepsproduct

Een van deze aanbevelingen is verder uitgewerkt in het beroepsproduct: een handleiding waarin is beschreven hoe jongeren hun maatschappelijke stage bij Join us kunnen gaan vervullen. Deze informatie is zowel opgenomen in dit hoofdstuk als in bijlage 5. De keuze voor het beroepsproduct is tot stand gekomen op basis van de interviews met verwijzers en deelnemers, de conclusies die zijn getrokken, de aanbevelingen die zijn gedaan en de gesprekken hierover met de praktijkbegeleider van Join us.

7.1 Maatschappelijke stage

Join us heeft veel gedaan om zich bekend te maken bij de samenwerkende scholen. Toch zijn er de laatste tijd minder jongeren verwezen en bij een aantal groepen dreigde zelfs een tekort te ontstaan (teamoverleg Join us, februari 2018). Een grote groep eenzame jongeren wordt dus nog niet bereikt. Het is daarom een uitdaging om scholen en jongeren op een andere manier te motiveren om hun weg naar Join us te vinden. Ruim de helft van de verwijzers gaven als tip om jongeren in te zetten om hun leeftijdsgenoten te motiveren. Dat kunnen leerlingen van school zijn maar ook ervaringsdeskundigen die deelnemen aan Join us of al zijn uitgestroomd.

Ook de meeste deelnemers vonden het een goed idee om jongeren van Join us in te zetten met als argument dat jongeren Join us beter kunnen aanprijzen dan leerkrachten, die een 'meer saai en schools' imago hebben. Enkele van hen gaven aan dit ook zelf wel te willen doen.

Tijdens een interview met een teamleider is het idee ontstaan om gebruik te maken van de maatschappelijk stage. Vanaf schooljaar 2011-2012 moeten leerlingen die vanuit het primair onderwijs instromen in het voortgezet onderwijs tijdens hun opleiding hiervoor 30 uur een vorm van vrijwilligerswerk doen (LLTB, z.d.). Doel van de maatschappelijke stage is een andere kant van de maatschappij te leren kennen en daaraan een zinvolle bijdrage leveren. Leerlingen verbreden zo hun horizon en werken aan burgerschapsvaardigheden, waaronder sociale vaardigheden (LLTB, z.d.). Voor stagebieders geldt dat zij de kans krijgen enthousiaste jongeren te leren kennen. Dit kan zorgen voor een frisse blik. Bovendien geeft het de stagebieder de kans om een positief imago te creëren bij zowel de jongere als de school. Voor leerlingen, scholen, de maatschappij én de stagebieders kan de maatschappelijke stage dus positief uitpakken. Een win-win situatie.

De conclusie is dat de maatschappelijke stage zich uitstekend leent om jongeren in te zetten als ambassadeur voor Join us, omdat zij zo meer bekendheid krijgt bij jongeren en scholen.

7.2 Het beroepsproduct

Als beroepsproduct is een kant en klare handleiding ontwikkeld met als titel 'Ambassadeurs van Join us'. In deze handleiding staat beschreven hoe het traject er uit ziet voor de jongeren, die hun maatschappelijke stage bij Join us gaan vervullen. Als doel is omschreven om meer eenzame jongeren op scholen de stap te laten zetten naar Join us. De focus ligt op de signalering en mogelijke toeleiding van eenzame jongeren op scholen. Maar signalering en toeleiding vindt ook plaats buiten school en wordt daarom kort vermeld.

De handleiding is opgenomen in bijlage 5 en als volgt opgebouwd:

- Introductie
- Doelstelling project
- Toelichting maatschappelijke stage
- Profiel en taken jongeren (ambassadeurs)
- Werving (ambassadeurs en doelgroep)
- Coaching en begeleiding

Meerwaarde voor alle partijen

Leerlingen

Jongeren (met affiniteit voor de hulpverlening) geeft het de mogelijkheid om ervaring op te doen bij een organisatie in het zorgdomein en zo te ervaren hoe de hulpverlening bevalt. Door Join us te ondersteunen dragen zij bij aan haar missie: het terugdringen van eenzaamheid onder jongeren en hen meer sociaal redzaam maken. (Handboek Join us, 2017). Het is van belang dat deze jongeren beschikken over een aantal vaardigheden zoals hulpverleningskwaliteiten. Tijdens de stage leren ze deze vaardigheden bewuster in te zetten, hun grenzen aan te geven, andere jongeren te activeren en samen te werken in een team. In bijlage 5 worden bij 'profiel en taken jongeren' de vaardigheden en taken uitvoeriger beschreven.

Literatuurlijst

Akerlind, I., & Hörnquist, J. O. (1992). Loneliness and alcohol abuse: A review of evidences of an interplay. *Social Science & Medicine*, 34, 405–414.

Autisme, een aangeboren ontwikkelingsstoornis. (2018, 3 maart). Geraadpleegd op 25 februari 2018, van <http://mens-en-gezondheid.infonu.nl/aandoeningen/150593-autisme-een-aangeboren-ontwikkelingsstoornis.html>

Van Beemen, L. (2001). *Ontwikkelingspsychologie*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff

Boeije, H., 't Hart, H., & Hox, J. (2005). *Onderzoeksmethoden* (7^e druk). Amsterdam: Boom.

Cacioppo, J. T., Hughes, M. E., Waite, L. J., Hawkley, L. C., & Thisted, R. A. (2006). Loneliness as a specific risk factor for depressive symptoms: Cross sectional and longitudinal analyses. *Psychology and Aging*, 21, 140–151.

Cacioppo, J. T., Hawkley, L. C., Berntson, G. G., Ernst, J. M., Gibbs, A. C., Stickgold, R., & Hobson, J. A. (2002). Do lonely days invade the nights? Potential social modulation of sleep efficiency. *Psychological Science*, 13, 384–387

Cacioppo, J. T., Hawkley, L. C., & Thisted, R. A. (2010). Perceived social isolation makes me sad: Five year crosslagged analyses of loneliness and depressive symptomatology in the Chicago Health, Aging, and Social Relations Study. *Psychology and Aging*, 25, 453–463.

Christopherson, T. M., & Conner, B. T. (2012). Mediation of Late Adolescent Health-Risk Behaviors and Gender Influences. *Public Health Nursing*, 29(6), 510–524.

Coalitie Erbij. (z.d.). *Soorten eenzaamheid*. Geraadpleegd op 21 februari 2018, van <http://www.samentegeneenzaamheid.nl/eenzaamheid/soorten-eeenzaamheid>

Commanderij College. (z.d.) *Begeleiding op school*. Geraadpleegd op 21 februari 2018, van <http://www.commanderijcollege.nl/VMBO-Gemert/Ouders/Begeleiding-op-school>

De Jong Gierveld, J., & Van Tilburg, T. (2007). *Zicht op eenzaamheid: achtergronden, oorzaken en aanpak*. Assen: van Gorcum.

Ensie. (2017, 30 mei). *Jongere*. Geraadpleegd op 21 februari 2018, van <http://www.ensie.nl/anw/jongere>

GGD Brabant-Zuidoost (2015). *Jeugdmonitor 12 tot en met 18 jarigen*.

Goossens, L. (2016). *Leuvense Eenzaamheidsschaal voor Kinderen en Adolescenten*. Den Haag: Acco.

Gubbels, H. (2000). *Tim en flapoor*. Amsterdam: Harcourt Assessment.

Haas, D. (2017). *Scriptie: Sociale media en eenzaamheid onder jongeren*. Radboud Universiteit Nijmegen.

Handboek Join us: Helpt jongeren sociaal zelfredzaam worden, 2017.

Holt-Lunstad, J., Smith, T.B., Baker, M., Harris, T., & Stephenson, D. (2015). Loneliness and social isolation as risk factors for mortality a meta-analytic review. *Perspectives on Psychological Science*, 10(2), 227–237.

Kloosterman, R., & van Beuningen, J. (2015). *Jongeren over sociale media*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Lauder, W., Mummery, K., Jones, M., & Caperchione, C. (2006). A comparison of health behaviours in lonely and nonlonely populations. *Psychology, Health & Medicine*, 11, 233–245

Leerling. (z.d.). Geraadpleegd op 21 februari 2018, van <http://www.encyclo.nl/begrip/leerling>

Levin, I., & Stokes, J. (1986). An examination of the relation of individual difference variables to loneliness. *Journal of Personality*, 54(4), 717–733.

LLTB (z.d.) *Waarom een Maatschappelijke stage?* Geraadpleegd op 10 mei 2018, van <http://www.lltb.nl/website/actueel/dossiers/waarom-een-maatschappelijke-stage>

Lodder, G.M.A., Goossens, L., Scholte, R.H.J., Engels, R.M.C.E., & Verhagen, M. (2016). Loneliness and social skills. Discrepancies between self-, meta- and peer evaluations. *Journal of Youth and Adolescence*.

Lodder, G.M.A., Scholte, R.H.J., Goossens, L., & Verhagen, M. (2015). Loneliness in early Adolescence. Friendship quantity, friendship quality, and dyadic processes. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*.

LOO SPH (2014). *Opleidingsprofiel en opleidingskwalificaties Sociaal Pedagogische Hulpverlening*. Amsterdam: SWP.

Maatschappelijke stage niet langer verplicht (2014, 23 juni). Geraadpleegd op 2 mei 2018, van <http://www.rendement.nl/nieuws/id13403-maatschappelijke-stage-niet-langer-verplicht.html>

Nederlands Jeugdinstituut (z.d.). *Taken en Vaardigheden van Adolescenten (TVA en TVA+)*. Geraadpleegd op 21 februari 2018, van [http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Taken-en-Vaardigheden-van-Adolescenten-\(TVA-en-TVA\)](http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Taken-en-Vaardigheden-van-Adolescenten-(TVA-en-TVA))

Poortinga, E. (z.d.). *Deskresearch en literatuuronderzoek: het verschil*. Geraadpleegd op 10 april 2018, van <http://www.studiemeesters.nl/studietips/verschil-tussen-deskresearch-literatuuronderzoek-theorie/>

Qualter, P., Vanalst, J., Harris R., Roekel, E. van, Lodder, G., Bangee, M., Maes, M., & Verhagen, M. (2015). Loneliness across the life span. *Perspectives on Psychological Science*, 10(2) 250-264.

Radboud Universiteit. (2016, 20 april). *Eenzame jongeren vragen om maatwerk*. Geraadpleegd op 5 April 2018, van <http://www.ru.nl/nieuws-agenda/nieuws/vm/bsi/kinderen-opvoeding/2016/eenzame-jongeren-maatwerk/>

Rubenowitz, E., Waern, M., Wilhelmson, K., & Allebeck, P. (2001). Life events and psychosocial factors in elderly suicides—a case-control study. *Psychological medicine*, 31(07), 1193-1202.

Samenwerkingsvoorstel Gemeente Asten informatiefolder Join us, 2017.

Signaleren. (z.d). Geraadpleegd op 21 februari 2018, van <http://wij-leren.nl/signaleren.php>

Swanborn, P. (2009). *Research Methods: The Basics*. Den Haag: Boom Lemma.

Tip. (z.d.). Geraadpleegd op 21 februari 2018, van <http://www.encyclo.nl/begrip/tip>

VanderWeele, T.J., Hawkey, L.C., Thisted, R.A., & Cacioppo, J.T. (2011). A marginal structural model analysis for loneliness: Implications for intervention trials and clinical practice. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 79, 225-235.

Vanhalst, J., Luyckx, K., & Goossens, L. (2014). Experiencing loneliness in adolescence: A matter of individual characteristics, negative peer experiences, or both? *Social Development*, 23, 100-118.

Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek? Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs* (4^e druk). Den Haag: Boom Lemma.

Van Vlerken, R. (2018). *Eenzaamheid in beeld op school? Kwalitatief onderzoek naar de mogelijkheden om scholen te motiveren om eenzaamheid bij jongeren van 12 tot 18 jaar te signaleren* (Afstudeeropdracht). Academie voor sociale studies, Avans Hogeschool, 's-Hertogenbosch.

Vroegsignalering. (z.d.). Geraadpleegd op 21 februari 2018, van <http://www.betekenis-definitie.nl/vroegsignalering>

Werving. (z.d.). Geraadpleegd op 24 februari 2018, van <http://www.encyclo.nl/begrip/werving>

Wilson, R. S., Krueger, K. R., Arnold, S. E., Schneider, J. A., Kelly, J. F., Barnes, L. L., & Bennett, D. A. (2007). Loneliness and risk of Alzheimer disease. *Archives of General Psychiatry*, 64, 234-240.

Wouters, E., Bruijning, J., & Van Zaalen, Y. (2015). *Praktijkgericht onderzoek in de (para)medische zorg* (2^e druk). Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Zimbardo, P. G., Johnson, R. L., & McCann, V. (2013). *Psychologie: Een inleiding* (7^e druk). Amsterdam: Pearson.

Bijlage 1. Werkwijze Join us

De methodiek van Join us hanteert vijf pijlers: preventief en laagdrempelig, eigen kracht versterken, intrinsieke motivatie, peer-to-peer leren en plezier. Vanuit deze pijlers passen de jeugdprofessionals interventies toe die erop gericht zijn de onderliggende mechanismen die eenzaamheid veroorzaken aan te pakken. Daarvoor worden (tweewekelijkse) avonden georganiseerd op een centrale locatie binnen de gemeente, waarbij jongeren elkaar ontmoeten en samen leuke dingen doen. Er zijn op dit moment drie groepen voor 12 tot 18 jaar en een groep van 18 tot 25 jaar. Tijdens deze avonden wordt er gewerkt aan het ontwikkelen van een positief zelfbeeld, verbeteren van sociale vaardigheden, het invullen van vrije tijd en het opbouwen en onderhouden van een eigen passend netwerk (Handboek Join us, 2017).

Join us heeft een preventief en ondersteunend karakter.

De begeleiders zijn aanwezig bij de groepen en hebben tijdens de avonden een rol op de achtergrond. Zij observeren en sturen. Ze worden ondersteund door de coaches. Na elke avond wordt aan hen gerapporteerd, waarop zij feedback krijgen. Om de zes avonden komt een coach naar de avond kijken om de groep te observeren en feedback te geven. Ook is er per zes avonden een intervisiemoment, waarop de begeleiders van de groepen met andere groepen in overleg gaan en thema's bespreken (Handboek Join us, 2017).

Van de begeleiding van Join us wordt een positieve basishouding verwacht die aansluit bij de organisatie. Dit betekent dat de begeleiders een veilig leerklimaat creëren, door de nadruk te leggen op een open sfeer en respectvolle omgang tussen jongeren en begeleiders. Het doel hierbij is kwaliteiten van jongeren vergroten en hen in hun kracht zetten. Deze houding is belangrijk omdat zij als begeleiders de rol van voorbeeldfunctie hebben.

De interventies die Join us toepast zijn voornamelijk gebaseerd op de toegepaste gedragstherapie. Succeservaringen staan hierbij op de voorgrond. Bij deze methode wordt ervan uitgegaan dat succesvol gedrag vaker wordt toegepast, terwijl negatief gedrag dat niets oplevert wegblijft (Handboek Join us, 2017). Daarnaast wordt gewerkt vanuit de cognitieve gedragstherapie.

De interventies moeten aansluiten bij de jongeren. Zij moeten het geoefende als succesvol voelen en uitgenodigd worden om het geoefende gedrag vaker te herhalen.

Join us legt de nadruk op ervaringsgericht leren (persoonlijke communicatie, 22 februari 2018), waarbij een persoonlijk plan en doelen niet op de voorgrond staan. Ze wil de jongeren de ruimte geven zich te ontwikkelen in een groep, waarbij de begeleiding aanwezig is op de achtergrond. Daarbij staat het plezier centraal bij de activiteiten van Join us, waarin volgens J. van Gerwe een duidelijk verschil zit in vergelijking met andere hulpverleningsvormen. Door jongeren zo vroeg mogelijk te stimuleren om gebruik te maken van preventieve interventies, kunnen (meer complexe) problemen voorkomen worden.

De jongeren komen vrijwillig naar de tweewekelijkse avonden. Ze werken vanuit de eigen motivatie aan het zelfredzaam worden in sociale contacten. Join us kiest er bewust voor om het daarbij zo weinig mogelijk te hebben over eenzaamheid, maar over hun krachten om contact met anderen aan te gaan. De doelgroep wordt dan ook beschreven als: "jongeren die meer contact met andere jongeren willen en daar hulp bij kunnen gebruiken (Handboek Join us, 2017).

Join us noemt zich geen hulpverleningsorganisatie, maar richt zich op een interventie van groepsbegeleiding op vrijetijdsbesteding. J. van Gerwe geeft daarbij aan:

"Wij noemen onze interventie begeleiding, groepsbegeleiding. We zijn geen jongerencentrum maar ook geen hulpverlening, we hangen daar tussenin. Het is wel een lastig kantelpunt. Bij hulpverlening hebben jongeren een persoonlijk plan en persoonlijke doelen, terwijl ze bij een jongerencentrum vrijwillig mogen komen. Wij willen wel dat onze deelnemers groeien en dat ze gemotiveerd zijn om te komen. Wij hebben echter zelf wel enkele doelen geformuleerd (maar niet zoals bij een hulpverleningsvorm), met name gericht op het voorkomen/verminderen van eenzaamheid. Dat is heel belangrijk, want als wij teveel hulpverlening gaan bieden gaan de jongeren naar verwachting weg en zijn we ze kwijt. Daarbij kan Join us ook versterkend zijn op een hulpverleningsvorm die jongeren al hebben."

Naast de groepsgerichte activiteiten heeft Join us een signalerende functie. Als het niet goed gaat met een van de deelnemers wordt dit besproken met het cliëntsysteem. Zorgvragen worden in overleg met de jongere gedeeld met ouders, school of andere hulpverlening waardoor samen gezocht kan worden naar de juiste ondersteuning of hulpverlening.

Bijlage 2. Feedback onderzoeksplan

Praktijkbegeleider: Jolanda van Gerwe (oprichtster Join us)

Docentbegeleider: Tineke de Waard

Gesprek: 15 maart 2018, 13.00

Duur: 45 minuten

Feedbackpunten		Feedback
1.	In hoeverre zijn de beroepspraktijk en de doelgroep waarop de afstudeeropdracht van toepassing is duidelijk beschreven en onderbouwd met verschillende bronnen?	Mijn begeleiders gaven aan dat ik goed dien te letten op de verwijzing van bronnen (APA-normen). Daarnaast kreeg ik de tip van mijn docentbegeleider om formeler te verwijzen.
2.	In hoeverre zijn de aanleiding tot onderzoek en de analyse logisch onderbouwd vanuit een breed perspectief met verschillende bronnen?	Mijn probleemanalyse was prima verwoord, waarbij de literatuur goed aansloot bij het beschreven signaal.
3.	In hoeverre zijn, aansluitend op de analyse, een concrete hoofdvraag en doelstelling geformuleerd? In hoeverre zijn de belangrijkste begrippen in een begripsafbakening helder uitgewerkt en onderbouwd met verschillende bronnen?	Beide begeleiders konden zich vinden in mijn onderzoeksvraag, deelvragen en doelstelling. Aangezien ik mijn onderzoeksvraag in mijn vooronderzoek meerdere malen had aangepast, was dit best even zoeken voor mij. Ik heb gekozen om af te zien van mijn idee om scholen met een minimale samenwerking met Join us te interviewen. Aangezien ik aan de hand van 'succesverhalen' andere scholen wil motiveren om meer aandacht te hebben voor het signaleren van eenzame jongeren en hen toe te leiden naar Join us. Naar aanleiding van de feedback heb ik Join us (of toeleiden naar Join us) weggehaald uit de begripsafbakening. In het theoretisch kader en de beroepscontext is beschreven wat er met Join us bedoeld wordt.
4.	In hoeverre sluiten het onderzoekstype, de dataverzamelmethode(n), de analysemethode(n) en de populatie en de steekproef aan bij de geformuleerde hoofdvraag? (Een gedeelte van de onderzoeksvraag wordt in elk geval beantwoord met literatuuronderzoek.) In hoeverre is de verantwoording van bovenstaande keuzes onderbouwd met verschillende bronnen?	De onderzoeksmethode sluit aan bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Wel kreeg ik van mijn begeleiders terug dat ik meer mag onderbouwen (uit onderzoeksliteratuur) waarom ik kies voor kwalitatief onderzoek. Daarbij gaven mijn begeleiders aan dat het interviewen van twee groepen respondenten de diepgang in het onderzoek ten goede zal komen. Verder raadden ze mij aan, in deze fase van het onderzoek, zo min mogelijk na te denken over de ontwikkeling van het uiteindelijke beroepsproduct.
5.	In hoeverre is er een realistisch tijdspad (planning) uitgewerkt voor de uitvoerings- en rapportagefase van het onderzoek.	Het tijdspad is duidelijk, maar dient in de volgende fases te worden gespecificeerd.

Bijlage 3. Meetinstrumenten

Vragen die zijn voorgelegd aan teamleiders, zorgcoördinatoren en mentoren

1. Wat weet u over eenzaamheid onder jongeren van 12 tot 18 jaar?
 - 1.1. Wat kunt u zeggen over de sociale vaardigheden en het zelfbeeld van eenzame jongeren?
 - 1.2. Hoe ziet het sociale netwerk van deze jongeren eruit?
2. Ziet u dit als een groot probleem? Cijfers noemen (1 op de 5 kinderen eenzaamheid ervaren)
3. Welke rol heeft u in het signaleren van deze eenzaamheidsproblematiek en hoe pakt u dit aan?
4. Welk acties volgen er meestal na signaleren?
5. Helpt de samenwerking met Join us hierbij?
6. Op welk gebied ondersteunt Join us u als mentor/zorgcoördinator?
7. Kwamen deze jongeren ook al in beeld voordat u bekend was met Join us?
8. Zo ja, op welke manier werden deze jongeren toen geholpen?
 - 8.1: Welke partijen speelden hierbij een rol?
9. Zet jullie school interventies in voor jongeren die sociaal minder goed meekomen met andere leeftijdsgenoten?
10. Hoe is de samenwerking met Join us tot stand gekomen? Welke (promotie)middelen heeft Join us daarvoor ingezet?
11. Hoe ziet de samenwerking er op dit moment uit?
12. Wat heeft jullie vooral overtuigd om met Join us te gaan samenwerken?
13. Wat zou Join us kunnen doen, zodat uw school gemotiveerd blijft om samen te werken? (resultaten zien/meer communicatie?)
 - 13.1: Zou het delen van resultaten of progressie hiertoe bijdragen?
 - 13.2: Zou Join us meer mogen communiceren over hun interventie en werkwijze?
14. Hoe kan de samenwerking met Join us nog verbeterd worden?
15. Hoeveel kinderen zijn al doorverwezen?
16. Zien jullie nu al progressie bij de jongeren die jullie hebben door verwezen?
17. Welke tips hebt u voor Join us om andere scholen te overtuigen van het belang om met haar samen te werken?

Vragen die zijn voorgelegd aan de deelnemende jongeren bij Join us

Drijfveren

1. Waarom ben je naar Join us gegaan?
 - 1.1 Vind je het lastig om vrienden te maken
 - 1.2 Heb je al andere activiteiten ondernomen bij het maken van nieuwe vrienden?
 - 1.3 Hoe bevalt het je bij Join us? Heeft het je ook al geholpen?

Verwijzing (uitleggen)

2. Van wie heb je gehoord dat Join us iets voor jou zou kunnen zijn?
 - 2.1 Hebben je ouders een rol gespeeld om naar Join us te gaan?
3. Heeft je school hier ook iets in betekend?
4. Zo ja, wie was dat en hoe is dat gegaan?
5. Zo nee, weet je school nu dat je naar Join us gaat?
 - 5.1 Praat je wel eens met iemand op school zoals met een docent/mentor over hoe het met je gaat bij Join us?
6. Wat kan school volgens jou doen, zodat meerdere jongeren naar Join us komen?
7. Zouden jongeren die al bij Join us zitten volgens jou andere jongeren overtuigen om naar Join us te gaan?

Bijlage 4. Uiteenrafelen (categoriseren) van data

Naar aanleiding van de half gestructureerde vragenlijst (meetinstrument) zijn per deelvraag de data onderverdeeld in de categorieën. Tekstfragmenten worden ingedeeld onder deze categorieën. Dit proces heet het categoriseren. Na het proces van categoriseren zijn per deelvraag de belangrijkste resultaten weergegeven. Hieronder zijn deelvraag 2 en 6 ter illustratie opgenomen.

Deelvraag 2:

Op welke wijze kan eenzaamheid bij jongeren op scholen worden gesignaleerd?

Categorieën:

- Signalering team ondersteuning/zorgteam
- Signalering docent
- Signalering zorgcoördinator/teamleider
- Signalering mentor
- Preventieve programma's

Categorisatie interview 1: mentor

I.12	Welke rol heeft u zelf in het signaleren van eenzaamheidsproblematiek?	
R.12	Ik ben docent Beeldende Vorming. Ik denk dat mijn vak zich bij uitstek leent voor dit soort signaleringen. Dat heeft te maken met dat het een vrijere situatie is. Dat ze mogen buurten met elkaar tijdens het tekenen.	Signalering docent: vak beeldende vorming zeer geschikt
I.13	Ja.	
R.13	Soms mogen ze samenwerken natuurlijk. Dat maakt dingen heel erg zichtbaar in de klas. Daarnaast ben ik mentor. Dan voer je meer uitvoerigere gesprekken met leerlingen	Signalering mentor: gesprekken voeren
I.14	Ah kijk..	
R.14	En kom je dichterbij de kern. Ik geef faalangsttraining, ik geef examenvreestraining, deze worden niet preventief aangeboden, maar is voor de al gesignaleerde, 'kwetsbare' leerling. Ik ben daarnaast nog een opleiding aan het doen tot creatief therapeut. Dus ik ben bijzonder geïnteresseerd in iets meer kunnen betekenen voor leerlingen, als gewoon de lessen draaien.	Geen preventieve programma's: faalangsttraining en examenvrees training aan zorgleerlingen

Deelvraag 6:

Welke rol hebben de scholen gespeeld bij de toeleiding en begeleiding van de deelnemende jongeren bij Join us?

Categorieën:

- Verwijzing school
- Verwijzing gemeente
- Verwijzing Join us
- Verwijzing ouders
- Begeleiding school
- Begeleiding gemeente
- Sociale vaardigheden

- Sociaal netwerk
- Ervaringen Join us
- Progressie Join us
- Hulpverlening
- Werven (door scholen)
- Werven (door jongeren)
- Tips aan scholen

Categorisatie interview 2: deelnemer Join us

I.1	Laten we beginnen. Waarom ben je naar Join us gegaan?	
R.1	Voor Join us zat ik bij Joli. Daar was Jolanda mijn begeleider. Joli zat in Keldonk.	Hulpverlening: Joli (voorloper Join us)
I.2	Was dat net zo'n soort groep als bij Join us?	
R.2	Ja, ongeveer wel.	
I.3	Waar je dan ook in het weekend naar een groep toe ging?	
R.3	Ja, in het weekend op zaterdag.	Hulpverlening Joli (voorloper Join us)
I.4	Waarom ben je naar Join us gegaan?	
R.4	Omdat ik moeilijk vrienden kon maken. En nu heb ik er heel veel bij Join us.	Sociale vaardigheden: voorheen beperkt Sociaal netwerk: groter vanwege Join us
I.5	Oke, hoe bevalt het hier bij Join us?	
R.5	Top, Super	Ervaringen Join us: zeer positief
I.1	Oke, en hoe kwam je daar terecht? Kwam dat door je ouders die dat zeiden of misschien door school?	
R.1	Door mijn ouders. Ze hebben ook op de website gekeken van Joli en toen ben ik daar naartoe gegaan.	Verwijzing: door ouders
I.2	Oke, het is niet via school gegaan?	
R.2	Nee.	
I.3	Dus je school heeft hierin niet iets betekend?	
R.3	Nee.	Verwijzing school: vond niet plaats
I.4	Weet jouw school dat je nu naar Join us gaat?	
R.4	Uhm even denken..	
I.5	Weet jouw mentor of begeleider dat je bij Join us zit?	
R.5	Ja.	Begeleiding school: vond plaats
I.5	Oké. En heb je af en toe wat gesprekjes over hoe het hier gaat?	
R.5	Ja, over wat ik allemaal doe bij Join us.	Begeleiding school: vond plaats

Handleiding **Ambassadeurs van**

**Een beschrijving van het traject voor het lopen van de
maatschappelijke stage bij Join us**

*De bijeenkomsten van Join us zijn voor mij
het enige leuke moment van de week.*

Introductie

In deze handleiding wordt toegelicht hoe de maatschappelijke stage op middelbare scholen kan worden geïntegreerd in het aanbod van Join us. Naar aanleiding van een praktijkgericht onderzoek naar de signalering en toeleiding van eenzame jongeren (tussen de 12 en 18 jaar) op scholen, kwam de volgende aanbeveling naar voren. Deelnemende jongeren van Join us en de verwijzers op school (mentoren, zorgcoördinatoren als teamleiders) zien het inzetten van jongeren als toegevoegde waarde bij het motiveren en activeren van eenzame jongeren op scholen.

Vanuit deze aanbeveling is in overleg met enkele partijen van Join us besloten om het volgende project op te starten 'Ambassadeurs van Join us'. In dit project worden jongeren op middelbare scholen ingezet als ambassadeurs van Join us.

Deze handleiding is gemaakt om de verschillende stappen door te nemen die horen bij dit project. Hieronder vallen de doelstelling van het project, de toelichting op de maatschappelijke stage, profiel en taken van de ambassadeurs, werving (ambassadeurs en doelgroep) en coaching en begeleiding.

1. Doelstelling project

Het project Ambassadeurs van Join us beoogt meerdere doelen. Een doel van dit project is om jongeren kennis te laten maken met het werkveld binnen de zorg en hulpverlening. Dit betekent dat jongere, die sociaalvaardig zijn en over hulpverleningskwaliteiten beschikken, in een werkplek terecht komen waar ze deze kunnen inzetten. Het is voor hen een ideale kennismaking met de hulpverlening.

Het doel van Join us is om jongeren die eenzaam zijn of dit dreigen te worden, helpen zichzelf te ontwikkelen op een positieve manier en zo sociaal redzaam te worden. Om zo eenzaamheid te verminderen (Handboek Join us, 2017).

Ondanks dat Join us sinds de oprichting zichzelf bekend heeft gemaakt aan de samenwerkende scholen (via posters, folders en social media), blijkt dat er de laatste periode minder jongeren zijn doorverwezen naar Join us via scholen en er bij een aantal groepen van Join us een jongerentekort dreigt (teamoverleg Join us, februari 2018). Join us is er dus bij gebaat dat eenzame jongeren de weg weten te vinden naar de interventie en er dus zo bij alle groepen voldoende instroom plaatsvindt.

Door het inzetten van ambassadeurs verwacht Join us dat er meer winst kan worden behaald bij de activering (en in mindere mate signalering) van eenzame jongeren op scholen. Uit het praktijkgericht onderzoek van R. van Vlerken (2018) naar de signalering en verwijzing van eenzame jongeren op scholen wordt deze conclusie getrokken.

Door ambassadeurs in te zetten, kunnen scholen worden overtuigd om meer aandacht te besteden aan het thema eenzaamheid en het belang van de interventie van Join us.

Zo kunnen meerdere jongeren worden bereikt om gebruik te maken van Join us, welke de centrale doelstelling van Join us vormt (Handboek Join us, 2017).

2. Maatschappelijke stage

Leerlingen die vanaf het schooljaar 2011-2012 vanuit het primair onderwijs instromen in het voortgezet onderwijs dienen tijdens hun opleiding een maatschappelijke stage te vervullen. Tijdens de middelbare schoolloopbaan dienen leerlingen (minimaal) dertig uur maatschappelijke stage te lopen. De maatschappelijke stage houdt in dat jongeren tijdens hun middelbare schoolperiode vrijwilligerswerk doen (LLTB, z.d.). Dat draagt bij aan hun persoonlijke ontwikkeling en levert een bijdrage voor de andere partij. Doel van de stage is leerlingen kennis te laten maken met de samenleving door er een zinvolle, onbetaalde bijdrage aan te leveren.

Leerlingen verbreden hun horizon, door onder meer te werken aan hun burgerschapsvaardigheden, zoals bijvoorbeeld sociale vaardigheden (LLTB, z.d.).

Voor stagebieders betekent dit dat zij de kans krijgen om jongeren in te zetten in het werkveld. Deze kunnen zorgen voor een open, frisse blik. Daarnaast kan de maatschappelijke stage voor de stagebieder bijdragen aan een positief imago, waarbij toekomstige samenwerkingen niet uitgesloten zijn. Voor leerlingen, scholen, de maatschappij én de stagebieders kan de maatschappelijke stage zo positief uitpakken (LLTB, z.d.). Een win-win situatie voor alle partijen.

Naar aanleiding van deze informatie en uit het praktijkgericht onderzoek van R. van Vlerken (2018) kan worden gesteld dat de maatschappelijke stage zeer geschikt is om het project 'Ambassadeurs van Join us' hieraan te koppelen.

3. Profiel en taken jongeren (ambassadeurs)

Join us mag worden gezien als een interventie gericht op vrijetijdsbesteding, maar met elementen uit de hulpverlening. Daarom worden in dit hoofdstuk een aantal opleidingskwalificaties SPH gekoppeld aan het profiel van ambassadeur. Dit doe ik aan de hand van het opleidingsprofiel '*De creatieve professional, met afstand het meest nabij*' (2014).

Wat is Join us?

Join us is een organisatie die eenzaamheid onder jongeren wil verminderen. De organisatie vindt het belangrijk dat iedereen erbij hoort en een (acceptabel) sociaal netwerk heeft. Helaas is dit niet bij iedereen het geval. Het doel van Join us is dan ook om jongeren die eenzaam zijn of dit dreigen te worden, helpen te ontwikkelen op een positieve manier en zo sociaal redzaam te worden. Plezier maken staat bij Join us centraal.

Join us ondersteunt deze jongeren door tweewekelijks (op een vrijdag) een vrijetijdsbesteding aan te bieden. Wij zoeken jongeren die zich willen inzetten voor Join us om de organisatie bekend te maken bij scholen en leerlingen (en mogelijke andere partijen in de omgeving).

Profiel ambassadeurs (oproep)

Join us zoekt ambassadeurs met het volgende profiel:

- Sociaal vaardig zijn is een pre

Omschrijving taken:

Als ambassadeur van Join us is het van belang om gemakkelijk contacten te kunnen leggen en onderhouden met anderen. Het kunnen enthousiasmeren en motiveren is iets wat jij goed kunt.

- Het ontwerpen en uitvoeren van programma's

Omschrijving taken:

Je gaat als ambassadeur in een team werken. Het is aan jou de taak om samen met Join us een plan te maken hoe Join us bekend kan worden op school en eventueel bij (lokale) instanties daarbuiten. Denk hierbij aan het opzetten en uitvoeren van een presentatie aan teamleiders, mentoren en zelfs leerlingen. Creativiteit en out of the box denken zijn hierbij een pre! Misschien is het ook een idee om jongeren die momenteel bij Join us zitten hierbij in te zetten.

- Hanteren van de relatie

Omschrijving taken:

Als je het leuk vindt om iets voor anderen te betekenen lees dan snel verder! Je gaat bij Join us leren om je kwaliteiten als hulpverlener bewust in te zetten. Dat betekent onder meer goed aan kunnen sluiten bij de doelgroep. Zo is het van belang goed te luisteren en rekening te houden met de wensen van de school en de leerlingen. De begeleider van Join us ondersteunt je hierbij, want alles moet geleerd worden!

- Professioneel samenwerken

Omschrijving taken:

Belangrijk is dat je het leuk vindt om in een team te werken. Je gaat samen met een begeleider van Join us en twee andere leerlingen van jouw school over een periode van een jaar Join us op de kaart zetten. Ook in de buurt (denk aan huisartsen of de gemeente) ga je bedenken hoe je Join us in beeld kunt brengen. Zoals gezegd word jij ambassadeur van Join us. Dit betekent dat jij de organisatie met trots mag uitdragen!

- Innoveren

Omschrijving taken:

Om leerlingen en volwassenen goed te kunnen motiveren en informeren over Join us, zul je in de eerste fase ervaringen opdoen. Zo loop je twee keer mee met een groep (interventie), waardoor je bekend raakt met de werkwijze van Join us en kom je tevens in contact met de deelnemers. Deze informatie is van belang, omdat je zo scholen beter kunt uitleggen hoe Join us te werk gaat.

Jij gaat onder meer samen met je groep van Join us een voorlichting in elkaar zetten en uitvoeren. Verder ga je leerlingen overtuigen dat Join us echt 'hip' is, zodat leerlingen bij Join us gaan.

Conclusie

Join us biedt je de kans om ervaring op te doen binnen de hulpverlening, gericht op het werken met jongeren.

Denk jij na het lezen van dit profiel dat jij uitstekend zult passen als ambassadeur, meld je dan aan bij Join us!

4. Werving (ambassadeurs en doelgroep)

Goedkeuring scholen

De eerste stap die Join us moet zetten is het contact leggen met de desbetreffende scholen, waar zij het project 'Ambassadeurs van Join us' willen uitvoeren. Uit een praktijkgericht onderzoek uitgevoerd door R. van Vlerken (2018) blijkt dat het voeren van een persoonlijk gesprek door een begeleider van Join us, om de interventie te introduceren, met de desbetreffende school als zeer prettig wordt ervaren. Op die manier leren zorgcoördinatoren of teamleiders van deze scholen Join us kennen en kan meteen aan de scholen worden duidelijk gemaakt dat het perfect zou passen binnen een maatschappelijke stage. Uit het onderzoek lieten twee van de drie zich zeer enthousiast uit om de maatschappelijke stage op hun school te koppelen aan Join us. Daarom mag worden verwacht dat meerdere scholen willen meewerken aan dit project.

Werving ambassadeurs

Na goedkeuring van de scholen is de begeleider van Join us verantwoordelijk voor de werving van ambassadeurs. In overleg met de teamleiders of zorgcoördinatoren wordt besloten op welke wijze de leerlingen op de hoogte worden gesteld van de oproep en stageplek van Join us. Dit kan bijvoorbeeld via het plaatsen van een oproep (vacature) in de schoolkrant, via een oproep op de beeldkrant of via de leerlingenraad. Dit is afhankelijk van de gebruikte middelen op scholen.

In de vacature dient vermeldt te staan dat de begeleider van Join us tevens stagebegeleider is en de uren (30) van de leerlingen aftekent. Deze begeleidt en beoordeelt de jongeren, waarbij de uren van de maatschappelijke stage verdeeld zijn over een jaarcyclus.

Daarnaast is het van belang dat de ambassadeur in contact komt met de coördinator maatschappelijke stage (mogelijk teamleider), zodat de vacature van Join us wordt opgenomen bij mogelijke stageplekken en alle leerlingen deze kunnen raadplegen. Nadat naar alle waarschijnlijkheid enkele aanmeldingen volgen, kan de begeleider in gesprek gaan met enkele leerlingen. Dit kan worden beschouwd als een klein sollicitatiegesprek. Raadzaam is het hier als begeleider genoeg tijd (bijvoorbeeld een dagdeel) voor in te plannen, zodat deze op één dag kunnen plaatsvinden. Na deze gesprekken wordt beslist welke leerlingen hun maatschappelijke stage gaan vervullen bij Join us. Wij denken hierbij, gezien de grootte van het werk aan drie leerlingen.

Werving doelgroep

Alvorens leerlingen te werven is het voor Join us van belang een jaarplanning te maken. Deze jaarplanning loopt van begin september tot eind juni (duur van een schooljaar) en is bedoeld voor de begeleider van de desbetreffende groep van Join us.

5. Een jaarplanning

Begin september: Oproep plaatsen voor 'Ambassadeurs van Join us' om het bij iedereen binnen de school bekend te maken.

Eind september: Aangemelde leerlingen uitnodigen voor een gesprek, waarna er een drietal worden uitgekozen.

Begin oktober: De ambassadeurs kennis laten maken met (de werkwijze van) Join us. Door hen minimaal een keer mee te laten lopen bij een avondgroep. Daarnaast gezamenlijk een presentatie voorbereiden.

Eind oktober: Presentatie verzorgen aan de teamleiders, zorgcoördinatoren en directie van de school. In deze presentatie duidelijk maken wat Join us is en welke doelen ze nastreeft. Voor toelichting kan de FACT-sheet van Join us worden gebruikt.

November t/m december: Inzetten voor de promotie op school. De middelen die op scholen voorhanden zijn daarbij gebruiken. Dat kan onder meer door iets te publiceren in de leerlingenkrant, door de leerlingenraad erbij te betrekken, gebruik te maken van de beeldkrant of door voorlichting te geven aan leerlingen.

November t/m december: Mogelijk kan er ook worden ingezet om Join us in de gemeente meer bekend te maken door zich kort te presenteren aan huisartsen, ambtenaren en promotiemateriaal aan hen af te geven.

Januari t/m maart: Contact leggen met mentoren of zorgteam over het kunnen houden van een presentatie aan de leerlingen zelf. Hierbij dient de groep zelf een vorm te kiezen die het best geschikt is.

Voor deze presentatie kunnen zij nadenken op welke wijze zij deelnemende jongeren van Join us kunnen inzetten. Daarbij zullen ze de eenzame jongeren proberen te signaleren en te activeren om naar Join us te gaan.

Januari t/m Juni: Inzetten op signalering van eenzame jongeren op scholen. Dit betekent onder meer contact blijven houden naar teamleiders, zorgcoördinatoren als mentoren en ook regelmatig terugkoppelen hoe het met de leerlingen gaat bij Join us. Probeer ook andere signaleringsmogelijkheden benutten, zoals het betrekken van conciërges of schoolwachten, welke vaak goed zicht hebben op de jongeren.

April t/m juni: Evalueren met de ambassadeurs wat ze hebben geleerd. Daarbij aanbevelingen opstellen met het oog op het volgende schooljaar, waarin drie andere leerlingen het project voortzetten. Tot slot een eindbeoordeling geven en een aantekening in het dossier of portofolio van de leerling zetten, bijvoorbeeld in de vorm van een certificaat 'Ambassadeur Join us'.

6. Coaching en begeleiding

De groepsleider van Join us is de stagebegeleider van de jongeren en coacht hen op het niveau wat bij hen past.

Belangrijke begeleidingsdoelen hierbij zijn onder meer:

- Het aansturen van de jongeren

Van de ambassadeurs wordt verwacht dat zij zich assertief opstellen en zich zo min mogelijk afhankelijk opstellen naar de groepsleiding. Dit betekent dat de groepsleider het nemen van eigen initiatief stimuleert.

- Bewust te maken van de kwaliteiten

Daarnaast zal de groepsleider in grote lijnen aangeven welke hulpverleningskwaliteiten (zie opleidingsprofiel 'De creatieve professional, met afstand het meest nabij', 2014) op deze stageplek gewenst zijn. Daarbij maakt hij de jongeren bewust van hun kwaliteiten en bewaakt hij hun ontwikkelingsproces. Hij verzorgt de coaching en begeleiding van de jongeren. Dit gebeurt op professionele wijze doordat iedere groepsleider van Join us hiervoor bevoegd is.

De begeleider weet de jongeren verder te activeren en motiveren. Daarnaast is het ook van belang om de jongeren waar nodig te begrenzen.

De begeleider zal gedurende het jaar een aantal reflectiemomenten inroosteren. Deze reflectiemomenten vinden plaats in de vorm van een individueel gesprek. Hierin geeft de groepsleider kort aan welke zaken al erg goed gaan en aan welke punten nog gewerkt kan worden. Aan het einde van het schooljaar vindt een korte eindbeoordeling plaats.

Daarnaast vindt hij of zij het belangrijk dat de groep van elkaar leert. Daardoor zal naast de reflectiemomenten nog een reflectie plaatsvinden, waarbij de groepsleden feedback geven op elkaar. Dit sluit mooi aan bij de werkwijze van Join us, aangezien hierbij de rol van begeleiding minimaal wordt gehouden en het ervaringsleren tussen de jongeren onderling centraal staat.

- **Bewust te maken van (de doelgroep van) Join us en haar idealen**

Het is van belang dat de jongeren die deze stage vervullen zich kunnen vinden in 'de idealen' van Join us. Dit betekent dat zij zich graag sterk willen maken voor de meer kwetsbare leerling. Dit betekent dat bij de werving voor ambassadeurs goed gekeken zal worden naar de motivatie van de jongeren om bij Join us te werken.

Nadat de selectie rond is, is het in de beginfase van belang dat de groepsleider de jongeren kennis laat maken met Join us. Dit betekent dat hij de jongeren (op een enthousiaste wijze) informeert over Join us, de doelgroep en haar doelen (idealen). Door de jongeren één of twee keer mee te laten lopen, en hen zo in contact te brengen met de deelnemende jongeren van Join us, kunnen de ambassadeurs zich een beter beeld vormen van de doelgroep en werkwijze van Join us.